

కౌవ్యమంజరి

చిత్త గణపతి శాస్త్రి.

హాస్యములు రచయితవి

పేరి ౧-—౦—౦

మొదటి ముద్రణము

ప్రతులు ౫౦౦

చొరకుచోటు

చ ర్చ గ న వ లి శా స్త్రీ

ని డ వ న్నో లు

ప. గో. టిల్లా

అవంతి ముద్రాశాల

రాజమహేంద్రవరము

మి త్తః డు

వెంకటనారాయణునికి

వి ష య నూ చి క

౧	బిల్వణ విలాసము	౧ - 3౬
౨	అజవిలాసము	౩౭ - ౪౯
౩	శుకరంభా సంవాదము	౪౯ - ౬౬
౪	శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము	౬౭ - ౭౨

విల్లణ విలాసము*

(ప్రథమ తరంగము)

తే. మేకుగిరి కు త్తరంబుగ మేటిబుధులఁ
దసరి పాంచాల దేశంబు వినుతి కెక్క
సార్థక మగులక్ష్మీ మందిరాఖ్యపురము
రాజధానిగ మదనాభిరాముఁ డేలు. ౧

తే. సుదతి మందారమాల యౌనుగుణ భార్య
యతని హృదయంబు హరియించు టద్భుతంబై
వారిరువురకుఁ గలిగెఁ గుమారి యొకతె
యామినీ పూర్ణతిలక నా ఖ్యాతి గలిగి. ౨

స. ఆ బాలిక చంద్రకళతోలెఁ గ్రమక్రమ ప్రవర్ధమాన యగు
చున్నంత- ౩

సీ. పాంక హాజన్వన మంకురించెనో లేదో
మధుర వాక్సాభాగ్యమహిమ గలిగె
మధురవాక్సాభాగ్యమహిమ గల్గెనో లేదో
ప్రాగల్భ్య గర్వంబు ప్రాప్త మయ్యెఁ
ప్రాగల్భ్య గర్వంబు ప్రాప్తమయ్యెనో లేదో
నెఱి వాల్మీనులఁ జూచ నేర్పు గలిగె
నెఱి వాల్మీనులఁ జూచ నేర్పు గల్గెనో లేదో
స్తనములు కరికుంభసామ్య మొందె.

౯. స్తనములు కరికుంభసామ్య మొందెనో లేదో
 యల్లనల్ల నంచ ననుగమించె
 నల్లనల్ల నంచ ననుగమించెనో లేదో
 రసిక మానసమున మెనలె నార !

౪

౧౦. సలలిత మైనకీర్తనలఁ జక్కఁగఁబాడుచు గానవార్ధి నిం
 పలరఁగఁ బొంగఁజేయు నమృతాంశునిదీధితియయ్యు సాహితీ
 విలసిత కాక యుంటఁ దనప్రేమపుఁ గూతును నాటకాదులన్
 గళలను ప్రాథఁజేయసమకట్టి యచూత్యునికో నృపుండ నెఁ.

౧౧. “మంత్రనిర్వృత్తి! గానంబును మనదు బాల
 యామినీ పూర్ణతీలకమ్మ యభ్యసించె
 యశావనాంగి ప్రోడయు నైన యామె యిపుడు
 సాహితీ విద్యమాత్రము చదువవలయు.

౬

౧౨. మొగ మంతయును విశోచన
 యుగమే; యరమంతయును బయోధరయుగమే
 గగనంబే నడు మంతయుఁ
 దగునె యెవరి కైన నట్టి తరుణికిఁ జెప్పె.”

౭

౧౩. అనపుడు మంత్ర, “దేవర! సమగ్రులు పండితరాజు లెందఱో
 మనపురి నున్న వారు తమమానస మొప్పినఁ బిల్వఁగాఁ
 బనిచెడఁ జిత్తగింపు”డని పార్థివునమ్మతి నొంది శాస్త్రశో
 ధనపరిపూర్ణుల నుచరితాత్ములఁ బూజ్యులఁబిల్చియంతట.

విద్యాభ్యాసము

వ. వారిని సర్వపాద్యాసనాదులఁ దగురీతి సత్కరించి “మీ
రేయే శాస్త్రములఁ బఠించితి రేయే విద్యలఁ బరిపూర్ణు లైతి
రని యడుగుటయుఁ బండితు లిట్లనిరి.

“విను మోహార్థి వ ! కర్మకాండములలో, వేదాంతశాస్త్రమునకు
గణభుక్తాంతమ శేషసూక్తికలనకు గల్పంబున నట్టి తీ

రున వేదంబునఁ దత్పదక్రమ జటారోహావరోహంబులకు
ఘనవాద ద్రఢిమకు బురాణతతి మా నైపుణ్య మీపాటిదే”

చ. అన విని భూవిభుండు, బుధులార ! మదీయకుమారి నిష్ఠ కా
వ్యనిపుణగా, రసజ్ఞగ సమంచితరీతి నలంకృతిజ్ఞగన్
బొనరువుఁ డన్న మాకు రసబోధయె లేదు కపీశు లట్టివార
జననము నొందునే కవిత ఛాందసవంశమునందు భూవరా !

వితగా వ్యాకరణజ్ఞు నెంచివిడుచుక, బెద్దన్నగాఁ దార్కికున్
మఱిదోలుక, నిరసించుపండుడని మీమాంసాప్రవీణాత్ము సం
తతమున్ బోవెలివేయు దూరముగ ఛంధాలున్ బలెన్ ఛాందసుక
బఱిగోరున్ గవితాకుమారి తనయంతకు గావ్యత త్వజ్ఞునిన్

వ. అనియిట్లు పండిత ప్రకాండులు విన్నపంబుసేయుఁ బిదప
నృపతి శేఖరుండు-

క. “సరసాలంకృతి నిపుణుండు

ఎరకావ్యవిదక్షుణుండు వాగ్మయు ఛందో

నిరతుండు నాటకతత్త్వం

బెఱిగిన కవితల్లజుఁ డీట నెవఁడని యడుగన్.

శ్లో. “కలరు మనపురి సరసు తాకపు లిరువురు
వారు బిల్వణ మల్వణుల్ ప్రకటమతులు
అందు బిల్వణనాముని నవని బుధులు
కవివరేణ్యుగ నుడువుదు రవనినాథ !

౧౫

శ్లో. భువి వస్త్రములలోన ధవళాంబరము మేలు
బుతులలోన వసంతబుతువు మేలు
పూలలోపల దావిబొదలు మల్లిక మేలు
ధన్వులలో సుమధన్వి మేలు
పరిమళంబులలోన హరిణమదము మేలు
శస్త్రాలలో శరాసనము మేలు
పల్కులలోఁ దర్కపదగుంభితము మేలు
సరసిజాస్యలలోన శ్యామ మేలు

శ్లో. ప్రాయములలోన నూత్న యౌవనము మేలు
ఆశ్రితజన రక్షకులలో హరుఁడు మేలు
శ్రుతులలోనఁ బంచమలయాన్వితముమేలు
పండితకవులలో బిల్వణుండుమేలు.

౧౬

శ్లో. ఇట్లు చెప్పఁగ విని మోద మెసకమెసఁగ
మున్నుకని విని యెఱుఁగము బుధుఁ డతండు
ఎచట నుండెనో యని మది నెంచి వారి
నడిగి బిల్వణుఁ బిలిపించె నపుడు నృపతి.

౧౭

గీ. బిల్వణ కపింద్రుఁ డేతెంచి విబుధులెల్ల
గూడినసుధర్మమనియెడు కొలువు చొచ్చి
నృపతి నాశీర్వదిం చె జేయెత్తి యంత
నమర విభుని బృహస్పతి యట్లు లెలమి. ౧౮

న. అట్లు లాశీర్వచనంబులు వడసి మదనాభిరాముండు బిల్వణ
కవి చంద్రుని నాసనంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టి కుశల ప్రశ్నల
నడిగి కులగోత్రసంవాదికంబులఁ దెలిసికొని యనంతరంబు

క. జనవిభుఁ డట హర్షంబున
ఘనభూషణములును హారకనకాంబరముల్
ధనధాన్యదుకూలంబులు
మునుపుగ నిడి, యనిపి మంత్రిపుంగవుగోడఁ. ౨౦

మ. వలతేడాకృతిలో, సుకావ్యరచనాప్రాగల్భ్యయుక్తి గురుం
డల పడ్డాపలయందు మిక్కిలి ప్రవీణత్వంబు గన్నట్టెడి
లలనల్ వీనినిగాంచి వ్రాలుదురు స్వప్రాణేశసంగంబులన్
జులుకన్వీడి, కటాయెటుల్ సుతయొనర్చున్ సత్త లాభ్యాసమున్

గీ. ధరణితల కల్పవృక్షము సరస సుకవి
యతని లావణ్యమంజరి యవనిఁ గలుగు
నాయతాక్షుల హృదయంబు లనెడి భ్రమర
సంక్తులఁ దమంతనే వచ్చి వ్రాలఁజేయు. ౨౧

క. అట్ల రాజేంద్రుడు పలుకఁగ
 విని మంత్రీ యనంతఁబు విసయాన్వితఁడై
 'జననాథ ! యెఱులయిన నీ
 తనయకు సాహిత్యవిద్య తప్ప' దనంగన్. ౨౩

ఉ. ఈతఁడు కాక యెన్నగుమనీషులు కావ్యరసజ్ఞులున్ మదీ
 యాతతభూమి నా తెలిసినంతకు లేరిపుడేమి చేయుదున్
 నీతివిమండ వీవు కడునేర్పున నొక్కయుపాయ మెద్దియేన్
 బ్రీశినిబన్నుమియనుడు నెమ్మది నెంచియమాత్యుఁడైట్ల నెన్.

న. రాజేంద్ర ! మనయామినీపూర్ణతిలకమ్మ పుట్టుగుడ్డును గనుం
 గొని ననువ్రతంబు పూనియున్నది గాదే యట్లును బిట్ట
 ణుఁడు కుష్ఠరోగముఖంబు వీక్షింప నని పూనికతో నున్నట్లు
 విందు మట్లగుటంజేసి. ౨౪

శ. కొమ్మును గుప్తరోగిణిఁగఁ గోవిదు నంధుఁగఁ జెప్పివారలన్
 నమ్మఁగఁ జేసి మీగునయనంబుల నొండొరుఁ గాంచకుండ న
 స్త్రమ్మును మధ్యభాగమునఁ జాటుగ గట్టెద మట్టులైన నే
 మన్నది భంగ మొంద దనుమంతటసాగును శాస్త్రపాఠముల్.

క. పిమ్మట ధరణీపాలకుఁ
 డమ్మంత్రునుడుల నుతించి యట్లేసేయన్
 నెమ్మనమున నెలమిఁదలఁచి
 గ్రమ్మఁ బిలిపించె బుత్రి రమ్యగుణాధ్యక్ష. ౨౫

మదనుని మంత్ర దేవత సమక్షముగాఁ జనుడెంచి నిల్పె బో
యిదియనఁ దగ్గిసన్నిధిఁ బ్రతీక్షిత శాసనయై నిలన్ సుతన్
ముదమునఁగాంచి యభ్యసనమున్ బొనరింపుముసర్వశాస్త్రముల్
గదయతఁ జెప్పునంధుఁడగు సత్కవి బిల్వణనాముఁ డెంతయున్.

న. అను జనకుని వాక్యములు విని యామినీపూర్ణతిలక తన
తండ్రితో నిట్లనియె— ౨౯

క. “జనకా ! మీకిది న్యాయమె

కనుఁగొన జాత్యంధు ముఖము కలలోనైనన్

జనునే వ్రతమును జెఱుపన్

గనుమీ మఱియొక్క తెఱఁగు కారుణ్యమునన్.” ౩౦

న. అది యాలకించి మదనాభిరాముఁడు పుత్రికను దగ్గఱగఁ దీసి
కొని శిరంబు మూర్ఛిని చిబుకంబెత్తి వాత్సల్యంబు పొంగ
నిట్లు కుమారిఁగోననియె— ౩౧

అటులైనన్ విను నీ వ్రతంబునకు గీడావంత రాకుండఁగన్

బటమున్ మధ్యగఁగూర్తు నీ కతఁడు గానన్ రానియట్లంచు నె

శ్చెటొ కూతున్ వడిఁబంపి; బిల్వణుని కీన్పత్తాంతముం జెప్పుచున్

బబుశాస్త్రంబులు నేర్పఁగోరుటయుఁ దత్ప్రజ్ఞుఁడు తానిట్లనెన్.

గీ. “నరచరాధిప ! నీ చెప్పినదియె లెస్స

కాని కుష్ఠరోగ ముఖము గనను వ్రతము”

అనఁగ నిట్లను రాజు “మహాత్మ్య ! వ్రతము

చెఱుప నాకిష్టమే ! మధ్యఁ దెరను గూర్తు.” ౩౩

క. కటకట ! యేమి యొకరైన

నిలులన్ నిగ్గుంధపఱుచి నృపతిని కేణ్వ !

యటులే కాఁ మ్మొయిలో

చటులను నానేర్పుకొలది చదివింతు సుతన్.

30

అను కవివాక్యముల్ విని గృహంబులకున్ గవిఁబంపి, మత్రితో
జనపతి నీతికోవిద ! యసాధ్యములే యెవ్వఁడైన మీకు, మీ
విడిచినటుల్ పొసంగె"నని వెంట నె మూకుత ముంచి యొక్క గీ
ము నపు డలంకరించి యటఁబొందికఁ గట్టఁగఁజేసె వస్త్రమున్.

వ. అంత నొక్కశుభదినంబున విబుధులు నమాత్యులును దో
ననుడేటి నా గృహంబున ప్రవేశించి పుత్రిని బిల్వణుని
రావించెను. అంత బిల్వణుఁడు సత్కృతుండై సరస్వతీదేవి
పూజ గావించి యా రాజకుమారిచేత రామాయణంబు
మొదలు పెట్టించె-

31

తే. పిదప మదనాభిరామ పృథ్వీధవుండు

కనకవాహన వస్త్రముల్ కరమువారి

వారి కుచిత మూర్తినీ బసదనముగ

నిచ్చి స్వగృహంబులకుఁ బంపె నెల్లబుధుల.

32

క. సుతకున్ బిల్వణకవికిన్

సతతము తాంబూల వస్త్రశయనాసన సం

హతుల పరభోజ్యములనిడి

ప్రతిదినమును విద్యనేర్పఁ బనుపొనరించెన్.

33

ఆ. అద్ది మొదలు గాఁగ నవనిపాలునుతకు
 సర్వశాస్త్రములును సర్వకళలు
 నియమరీతి యొప్ప నేర్పఁగా మొదలిడె
 విబుధసత్తముండు బిల్వణుండు.

3౯

సీ. వివిధ ధ్వనివిశేష సనరసాంచిత మైన
 సరసగుణాలంకార శాస్త్రమందుఁ
 గవిభావ సంరంభ గంభీర మైనట్టి
 యధిక మనోజ్ఞ కావ్యముల యందుఁ
 బ్రాత్రొచితీ ధీరనేతృ భూషితమైన
 యమలినోచిత నాటకములయందు
 బహుబంధ బంధుర బహుసుఖవిషయసకా
 సకల కామద కామశాస్త్రమందు

తే. సజ్జనాదృత నానార్థ శాస్త్రమందుఁ
 బూత మైన ఛందోంబుధిపూరమందు
 సధికమతియుత పూత రాజాశ్మజాత
 బిల్వణునికన్నఁ గూడను బెద్దయయ్యె.

౪౦

ఇది ప్రథమ తరంగము

విల్లాణ విలాసము

(ద్వితీయతరంగము)

మత్త. అంతమారునకక సహాయము నాచరింపంగ దిట్లుఖం
బెంతో శారదపూర్ణిమక వికసింపజేసి యొకప్పు తా
రాంతరంగ విహరియైన శశాంకుడింపుగఁ బ్రాప్తిశా
ప్రాంతమందు నెలుంగువాడయి యప్పుడే యుదయించెడిక.

ఆ. సోమబింబ మలరె యామిని కామిని

శ్రోత్రభూష దంత పత్ర మనఁగఁ

బుష్పధన్వి తనదు పుష్పబాణంబులు

పదనుపెట్టు సానపలక యనఁగ.

౨

ఉ. క్రందగు చీకటల్ దఱిమిక్తైరవకోరకముల్ విదల్చి, శ్రీ
నందనుచిత్త మాంద్యము నణంచి వియోగులబాధపెట్టుచుక
ఇందదిరా! పురందర దిగిందర సుందర కర్ణకుండలం
బైందవమండలం బుదయమందిర మందుఁ బరాక్రమించెడిక.

తమముక దోలుచుజ్యోత్సజల్లుచుదిశల్ ధావశ్యమొందించుచున్
గుముదంబుల్ విదళింపు చబ్బముల సంకోచింపుచుక గోక హ
ర్షమునూఁగుంపుచువార్ధినింపుచుయచస్వాంతంబులాడించుచుక
రమణీనూఁగుప్రీతిచున్ హమక గుండంతన్ విజృంభించెడిన్.

శయనగృహంబునందుఁ దన శయ్యబయలుండి గవాక్ష సన్నిధిఁ
నయన విలోభకుండయి యనంతఁగలట్టి వియోగరాజి క
ప్రియముగఁగామ తాపమును బెల్లుగఁజేయు మృగాంకు జూచుచున్
రయమున నిల్లు వర్ణనమొనర్చె గవీశుఁడు హృద్యసద్భిక్ష.

హిమకర ! నీదుమధ్యమున నింపుగనుండు కళంకమున్ వటు
ప్రమమనికొందఱుండు; రొకరుల్ శశమంద్రు; మరొక్కరుల్ కురంగ
గమని వచింతు; కాని విధి కాంతలయొప్పుము చేయునట్లు నీ
యమృతముతీయనోపు నపుడందులఁ గుఱినిరంధ్రమయ్యెఁబో.

తే. ఆకసం బిది యనఁ దగ దభి కాని

తార లివి కావు ఘనభీత్తములుగాని

శశియుఁగాఁడు కుండలితశేషాహి కాని

యంక మిది గాదు శయితమురారి కాని.

2

చ. ఒకరు కళంక మంచు నికనొక్కరు వార్నిధిపంకమంచు వే
తొకరుకురంగమంచుమఱియొక్కను మేదినిచాయయంచునా
శకలితశక్రనీలమణి చాడ్చునఁ గన్నడుదాని నంద్రు నే
నికను దలంతురాత్రి కబళించినచీకటియంచు నెమ్మదిన్.

ఉ. తూరుపురక్తిమన్ గనఁగఁ దోయధి పొంగ వియోగిభీతిలన్,
గైరవముల్లసిల్ల నళినంబులు వాడఁ, దపింపఁజక్కవల్
పాఱఁదమంబు, లాకసమున్రస్ఫుటమై వెలుఁగన్. జగోరముల్
ధీరత నుండమారుఁడు మదింపఁ గురంగియెసం గెరంగులన్.

నాత్త. ఇందుబింబసురంగమార్గము నెల్లదాటుచు వచ్చి భూ
మందిరంబునఁ బైకి లేచి సుమాస్త్రచోరకుఁ డత్తజ్ఞుఁ
సుందరాంగుల మానవిత్తము చూఱిగొంటున్న నె యిటుల్
ముందు చల్లిన మోహభస్మముపో యనందగె నెన్నెల్.

తే. శారద మనోహరాకాశ శాణమందుఁ
దీసి రాశి చేసినగండ ఖిశశౌంకుఁ
డందుఁ దావికిఁగాఁ జేర్చినట్టి కమ్మ
కస్తురిరజంబె యీకళంకం బయారె ! ౧౧

తే. విమల పూపూర్ణిమాచంద్రబింబ మదిగొ
నద్ది యాకాశవాపిలో నంబుజమ్ము
స్మరుని శరములఁ బద నుంచు సానపలక
సుందరమగు సంధ్యేందిరా కందుకంబు. ౧౨

క. అని కవి యిటు వర్ణింపఁగ
విని ధరణీపాల తనయ విస్మయ మొప్పు
మనమున నిటు లూహించెను
గనివిని యెఱుంగ మిటువంటి కౌతుకమనుచున్. ౧౩

క. అంధుం డెక్కడఁ గుముదిని
బంధుం డెక్కడఁ దదీయవర్ణనరచనా
బంధం బెక్కడ నిది సం
బంధించు నె యిట్టివిత త్కౌతలఁ గలదే. ౧౪

ఉ. అంధుఁడు గాఁడు బిల్వఁ యు డిదంతయు మజ్జనకచ్ఛలం బైట్టె
నం ధరియింతుఁగాక న్రతనాశము, తప్పక యీ మహాశయున్
గంధరయైత్తి చూతునని కాండపటోపరినుండి రత్నజా
లంధరమందు రాజిలు కలాఁధిఁ జూచెను మోహవశ్యయై.

శే. యామినీ పూర్ణతిలక యనంతరంబు
సుమశరాకారు బిల్వఁ యు జూచి యపుడె
పంచశరశరతాడితస్వాంత యగుచు
బొంది విడి కవిఁజేరె నా మూర్ఛనొందె. ౧౬

క. అప్పుడు సుకవినరేఁబుఁడు
మెప్పుగఁ బూర్వచలంబు మీఁదటి దివిఁన్
అప్పుడె వచ్చిన చందురుఁ
దప్పక నిరసించుమోము దాఁగని తలఁచెన్. ౧౭

“ద్విజపతిబింబమో ముకురబింబమొ పద్మమొ యాననమొ; నీ
రజములొ గండుమీలొ మకరధ్వజశూపులొ వాఁడిచూపులొ
ద్విజములొ పుష్పగుచ్ఛములొ తేలేడుబంగరుగిండ్లొ గుబ్బులొ
ప్రజననతారయో మెఱుపొ బంగరుతీవయొ కోమలాంగియొ.

హరిణములేని శారద మృగాంకుని బింబముకాని మోము కా
దరయ సుధాప్రపూర్ణమగు స్వర్ణపుఁ గుండలుగాని యివ్వి కా
పురసీజముల్; సుమాయుధ శరోత్కరశాలలె కాని కాపు ముం
గురులు; విటాళిఁ గట్టఁగల గొల్సులె కాకివికాపు క్షీఁగనుల్.

భయదధ్వాంతము చంద్రఖండము ధనుర్ద్వంద్వంబు నిందీవర
ద్వయముగ్ గోకచదచ్ఛంబు విలసచ్ఛంఖంబు తీనల్ సుకుం
భయుగం, బభ్రము, సైకతంబు మృదురంభల్ కాహళుల్ పద్మముల్
స్వయమేచేసి మరున్ మణిన్ మనుపు లీలాహృద్యభావంబులన్.

ఉ. నాదుమనంబు కాంతకతిస స్తనమధ్యముఁబొంది క్రమ్మఱన్
రాదు నశించెనో చనులరాసిడినల్; వియోగవహ్నిలో
బూదిగ నయ్యెనో సతిమనోబ్ధ సుధాసరసిన్ మునింగెనో
యూఁదినయావనాటవిని నుండు మరుండును దొంగిలిం చెనో.

వరగాత్రీముఖలక్ష్మిఁగాంచి శశిబింబంబందుఁ గూర్చుండుతన్
మరులన్ గొల్పునపాంగవార్త వినినంతన్ గల్వలేమానోనో
సరువెత్తన్వలె వీణెరాదమయినన్ బద్మాక్షిమాటాడినన్
చిరుమధ్యంపు యశంబుసోక దివికిన్ జేయెత్తుటే దిక్కిఁకన్.

క. ఇటు నర్జించెడు రసికుని
చటుతర వాక్యామృతంబు శ్రౌవ్యముగ శ్రవణ
పుటములఁ గ్రోలుచుఁ దేటియు
నటఁ గవి నదనేందుఁ గాంచి యాత్మఁ దలంచెన్. ౨౩

క. “చులకన యైన మనంబున
నలుపుగ బిల్వణునిఁబొంద నాయంతటనే
వెలువడ గ్రహించునొ గ్రహిం
పఁడొ తెలియుట యెట్లు వానిమానసవృత్తిన్.” ౨౪

అని తలపోసి నెమ్మనమునందు ధరాధిపుబుత్రి వానినుండి
డి నయనముల్ తటాల్న మరలించియు విహ్వలగాఁజ్ఱియై పటం
బునుదొలగించి పానుపునఁ బొల్లుచు మిక్కిలి మన్మథార్త సం
హననయకాచు 'నోయి చతురాననప్రోవు' మటంచుఁ బల్కఁగన్
న. అప్పుడు బిల్వణుం డిట్లఁజ్ఱియె ౨౬

'కునలయనేత్ర! త్వన్మధుర కూరకటాక్ష సీర్షణాస్త్రముల్
తవిలి వ్రణంబుగల్గెగట! దానిని మాన్పఁగ రెండెయోషధుల్
భవదధగోష్ఠాష్ట మధురామృతపాన మొకండు, తస్వి! రెం
డవది త్వదీయతుంగకఠిన స్తనకుంకుమ పంకలేపముక్. ౨౭

కి. అనవుడు నాతఁ డభావము

గనుఁగొని సంశోషభరిము కౌతుకభరముక్

బెనఁగొనఁగ లేచి యట నెం

టనె యిడె బిల్వణునికన్ దృఢాలింగనముక్. ౨౮

చ. నడుమనె యున్ననల్ల నవునంచునొ విష్ణుకమున్నె నీవి తా
విడివడిజాతెఁ; గంచుకము విష్ణుగ లేమగదా యదేవడిక్
విడిప్రిదిలెన్; ద్రవక్ముఖము నెత్తదుగాని ముఖంబెగాంచెన
య్యెడనవురార! సిగ్గుఫలియించు నె తాదృశభావరక్తిమక్.

అనందాంబుధిమున్నెనో ప్రియ యపాంగాలోకమక్ పేరినోఁ;
దానర్హక్తి నెవానఁ జొచ్చెనొకొ శ్రోతద్వారదేశంబునక్;
సీనాశ్లేషమివన్ స్మరఘ్నయయి యావేశించెనో చిత్తమున్;
మానంబుక్ విడి ప్రేమశోడఁగ నెనో మైమర్చి యేకత్వముక్.

గాజులు మోయఁగా, సకలగాత్రము మిక్కిలి మోద మొందఁగన్
 నైజరతిన్ గగుర్పొదవ, సమ్రములై యురమందు స్ఫూరవ
 షోఽములున్ మునుంగఁగఁ బ్రసూనశరాసన తంత్రముల్ దగన్
 భ్రాజిలు స్త్రీభుజావలయబంధ మమందముదంబు నీయుతఁ.

స్మృత శరముల్ ఘనుండు విరజల్లె; నభంబు చలించె; రోహిణీ
 సరసుఁడుతొల్చె ముత్తైములచాలు, సిఱోత్పలయుగ్మమున్ గనెన్
 చరశత; మేల్కపోతమణితాభినయం బొనరించె శంఖముఁ;
 షరపుగఁదిర్గుఁ గోకయుగ మోచెల ! పద్మజు సృష్టియెట్టిదో.

పూరితచంద్రికల్ దెగఁడు ముత్తైయుముల్ శశి కెంతయో యలం
 కారముగూర్ప, మీనుల వికాసము క్రమృణి తగ్గిపోవఁగఁ
 గాఱగుచీకట్టుల్ విమలకంజముమోదను నాట్యమాడఁగఁ
 మారునివైరికేళములమధ్యను గోయి శ్రమన్ హరించెదీన్. 33

క. హరిశాంకుఁడు హస్తాక్షికముల

ధరించె; శంఖముననుండి ధ్వజయెదొ వెడలెఁ

గిరియుగ్మము దివిపై గిర

గిర దిరిగెను నిట్టివెంత క్షితిపైఁగలదే.

34

లలితతట్టిల్లత లాస్య మొసర్పఁ

దళముగ నీరు సుధానిధి చిల్కఁ

జలదము పూవులఁ జల్లుచు నుండఁ

లలితసరంబుల రాల్చె దివంబుఁ.

35

౧. పవమాన్జనంబునఁ బ్రవిమళ గాత్రిమ
 యసిలతనోలె నుల్లసన మొంది
 శానదసశనోతి శశధరచంద్రికా
 ప్రస్ఫార పాండరాంబరము చాల్చి
 కడు దీర్ఘ మైనట్టి కబరీభరంబును
 గరపల్లవంబునఁ గదియఁ బట్టి
 శృంగారపీయాష తుంగపాఠోధి త
 రంగ రమ్యజలాంతరమున వెలసి

౨. రమణి వేటొక్క పంకజాలయ జనించె
 ననఁగ నొప్పెను రాకా శశాంకవదన
 యమల శృంగారయోని విహారభూమి
 స్వర్ణమయలత యామినీపూర్ణతిలక.

3౬

౩. ఇట్లుండ నొక్క నాఁడు

3౭

౪. దంపతు లిద్దఱుకొ శయనతల్పమునం బొలయల్కఁ బొందియా
 పెంపున మోముఁదమ్ము లలులెట్టి పరుండియుఁదాశలేరు ను
 ధింపఁగ దూతియైనఁ గనిపించదు; శయ్యయుఁగొంచెమైన గం
 పింపద కప్పుదుప్పటె యదృష్టపశంబునఁ గూర్చెన్నే హముక.

౫. పిదప బిల్వణకవిగ్రామణి యొకఁడతీ రాజుపై మిషపెట్టి మద
 నుని సవ్యధంబున వినుతిం చె-

3౮

శా. ఓయీ శ్రీమదనాభిరామస్యసతీ ! యోషిత్స భాగ్రంబునన్
నీ యాకీర్తిలతాంగి దాఁటు మకరానీశోగ్రవారానిధిక్
ఆయాకాశముజేరు; భూమిధరమూర్ధారోహముక్ జేసెడిన్
దాయాసం బొసరించు సర్పగృహపాతాళంబుకై యొంటిగన్.

స. మఱియు నొక్క సమయంబునఁ బ్రణయ కలహంబునఁ
దన్నువీడి యరిగిన ప్రాణేశ్వరిని గనుంగొని నేత్రమిషంబున
నిట్లనియె.

రఘు

కలగితి పంచ సుభ్రువ ! యిచక్ రుచియుంపదు తిండి; వీడితి
లలనలసంగతిక్; బరిహశంబులు గిట్టవు; వీడు మోసియీ
యలుకను రాగిణీ ! యివె జోహారులు; త్వద్విరహంబుపల్ల ది
క్కులు సకలంబు గ్రుడ్డినగుఁ గోమలి ! నన్ను ననుగ్రహింపవే.

వ. ఇతైఃపిగున నానందఢోలికలలోఁ దేలియాడు నయ్యనసరం
బునఁ జేటికాముఖంబున నీ వృత్తాంత మంతయుఁ దెలిసికొని
వృషతి. తన పుత్రుకను రావించి కోపోగ్రుఁడై యుట్లనియె—

సుగుణుల రాజపుత్రులను జుట్టములక్ బిలిపించి యింటిలో
సొగసగు మూగుతం బునిచి సుందరగాత్రు స్వయంవరంబునన్
దగునటు పెండ్లిచేసి కడుధన్యుడ నొందునటంచు నెంచి యుం
డఁగఁ గులమున్ గళంకిత మొనర్పఁగయక్తమె. యేమిచేయుదున్

జనకుఁ డిబుల్ వచింప నెత జంకును లేకనచిం చెనిట్లు 'నా
యన ! యిది నీవుచేసినదె, యద్ది కెసంబుగ నీకు మాత్రమే
మనమునఁ గట్టమాయె, శుభమాయెను నాకది; నీవు మధ్యయు
దును దెరగట్ట మాకపుడె తూర్ణమె యయ్యెఁ గర గ్రహంబిలన్.

చ. నరపతి పుత్రిపల్కు విని నాదు కుమారి వటంచు నేటికిఁ
గరుణ నినున్ క్షమింతుః మతిగల్గి మనంబున నిప్పుడైన దు
శ్చరితుని బిల్బణున్ విడచి సద్గుణవై విలసిల్లుపుత్రి ! భూ
వరతనుజన్ము సత్కులు వివాహ మొనర్చెద నీకు నిప్పుడే.

న. అని జనకుండు పలుకువాక్యములువిని దేవా! యవధరింపుము
ఇంతకుఁ బూర్వమే మదీయంబులగు చిత్తనేత్ర జిహ్వఘ్రాణ
శ్రుతి స్పర్శేంద్రియంబులు అతనియధీనంబు లయి వర్తిల్లె.
పరులకు సమర్పింపఁబడి ధైతన్య శూన్యం బైనయీ వట్టి శరీ
రంబు నెవ్వరి కిచ్చెనవు. ఇది భావ్యమే. ఇది మిము బోధి
వార లాచరించెడునదియే. అని యామినీపూర్ణతలక విన్న
వింప వాసిం బెడచెవింబెట్టి భూధవుం డతి క్రోధంబున నట
నుండి దిగ్గున లేచి సభకుంబోయి కోటిపాలుఁ డనుపేరుగల
కొత్వాలుతో “సత్త్వంబుగ బిల్బణకవిని బట్టి శిరచ్ఛేదంబు
గావింపుము పొమ్ముపొ” మ్మని యాననీయ నా కోటిపాలుండు-

క. కోపంబుచేత నెవ్వఁడు

పావుల దండించి సుగుణవంతుల నెలమిన్

వే పరిపాలించు నతఁడె

త్రాపాలుం డగు; నితరుఁడు త్రాపాలుండే.

రూ

చ. క్షితివర ! యట్లే మీపనుపు చేయుదుఁగాని భవన్మనంబునం

దతినిపుణంబుగాఁగ నుచితానుచితంబుల నెంచి క్రమ్మఱన్

మతికిని దోచులాగున నొనర్పుమటన్న నృపుండు దానినిన్

శ్రుతి పథమందుఁ జేర్పమికి శోకముతో విధిలేకయే చ నెన్.

ఇది ద్వితీయ పరింగము

బిల్లణ విలాసము

(తృతీయతరంగము)

న. అంతః జెలికత్తెలవలనఁ దన ప్రియుని నృత్తాంతము దెలిసి
కొని మూర్ఛిల్లి రాజపుత్రి కొంతవడికిఁ దేటి నయనాంచ
లంబులనుండి కన్నీరు వఱఁదవాఱ భూతావిష్టయఁ బోతె
బసుంగిడి వచ్చి రాజమార్గంబున కెదురుచూచుచు ద్వారం
బున నిలిచియున్న ప్రణయాధి దేవతను గనుఁగొని బిల్లణుఁ
డిట్లనియె-

చ. తలపయి కెత్తి సంతతము ద్వారమునకొ నిలుచుండి బాలనో
తెలితొవతేకులం దెగడు తెల్లనికన్నుల నేలచూచెదో
తెలియనిదాన ! దేవయువతీ సవిలాస కటాక్షవాగురా
వలయమునకొ దగుల్కొనిన పండితబిల్లణుఁ డింక నచ్చునే.

న. మనోహరీ! యశ్రుకణికాపాతంబున సధనోష్ఠదళంబు చిల్లులు
వాఱ నేలయేడ్చెదు. ఈయవసాన సమయంబున నొక్కపరి
భవదీయ మండహాస జ్యోత్సలఁ బ్రసరింపఁజేసి మదీయ
దుఃఖాంధకారంబు తొలఁగింప వేడెద. చైతన్యశూన్య మగు
పద్మిని యస్తమించు తనప్రియుండగు తపను ననుసరించు
గాక. సచేతన వగు నీ విట్లు చింతింపఁ జెల్లునె. జీవితంబులు
శాశ్వతంబులె. మరణ మెవ్వారికి నలంఘ్యముగదా.

ప్రణయపణమున సంభవించిన యీ మృత్యువు ఆనందకరిం
బగుట యెఱుంగవె. 3

చ. అనుచు శృశాసహామి దరి కత్తటినేగి శిఖోపవిష్టుడై
మునుపుగనల్లిశెల్ గనుచు మోమునహాసము మొల్కలెత్తనా
జనపతి పూరుషుకొబలికె శస్త్రముచేత మదీయ మూర్ఖ క
ర్తన మొనరింపు భద్రుడ ! నిరింతరసౌఖ్యము నీకుఁ గల్గెడున్
చ. అనుటయు నప్పుడునుండు- ౩

చ. “కవివర ! యిట్లు నవ్వుటకుఁ గారణమెయ్యది భీతిలేదె నన్
జనమునఁ జంపుమంచ నెను’ నాఁగవిపల్కె ‘మదీయ దేహమం
దవిరళయై ప్రపుల్లనయనాంచిత ఎక్త్రసరోజ దేవి తాఁ
గవిసియె యుండ భీతి కనకాశము గల్గు నె యెల్లుమాచిన్.”

చ. అని నచించి మఱియు బిల్వణకవిచంద్రుఁడు తనప్రియురాఁ
నృత్తము స్మరించి యిట్లు భావింపఁదొడఁగె - 2

చ. స్మరునివిలాసలక్ బలపుచారుతరం బగుతల్కులొల్క, భా
స్వరముగఁ జెక్కుటద్దములఁ బ్రతలెల్ చెలువార మీఱు నీ
వర కఠిన స్తనాంతర విభాసిత మకాక్షికహార శోభిత
వరగుణ నాచుభాగ్యములపంటను సంతతమున్ స్మరించెదన్.

చ. కనకపున్దిగు సంపెగ నిగన్నిగలన్ నిరసించు మేనునన్
తనునగునానునన్ వికసి తాక్షి సరోజములన్ బహుండి మే
ల్కన రతివిహ్వాలసములై చనుసంగములన్ జెలంగు నా
తనులత నిప్పు మాంద్యగళితం బగువిద్యనటుల్ స్మరించెదన్.

విదళిత పంకజాంతర నివిష్టరుచుల్ మెయిఁ దాండవింపఁగఁ
సదమలరోచనాతిలకసంగతరాగ మెలర్ప ఫాలముఁ
మదజడ ఘూర్ణమాన నయనాంచలరోచులఁ జిమ్ముమట్టియూ
నదనము నాదుమానసిక పట్టమునన్ లిఖించిగాంచెడన్. ౧౦

ఉ. జాళువకమ్మలాలు పురుషాయితకేళిని జెక్కులొత్త నాం
దోళనజశ్రమాంబువులు శోరిముత్తై ధనశంబులౌచు ము
త్యాలసరాలఁబోలి హృదయంగమ మైకనుపట్ల నొప్పునా
యాలలితాంగి యాననము నాత్మక దలంచెద నావధానతెన్.

ఉ. పూన్ల సుధాకరాననను పుల్లవినుతన యౌవనాంగినిన్
శిష్టితకంచుక స్తనిని నీరడకేళిని గౌరవోచి రు
ద్ధిర్ల శుభాంగిఁ బందశరతీనశరానల దగ్గఁగాత్ర రు
ద్ధిర్ల సుధారసంబుఁ బ్రియఁ దేకునఁగాంతం నిమేషశరాన్యతెన్

ఉ. నే నెఱవెంచి తుమ్మ నిశి నెమ్మిని రాజతనూజ తాఁజరం
జీవ' యటంచు మానజపుస్కిన మంగళవాక్కు పల్కులే
కానలపెట్టిదో యెఱుంగ నమ్మకచెల్ల ! పసిండికమ్మనే
మేనడి నా చెవిన్ జొనిపె మేలది నామది వీడకుండెడిన్.

చ. మఱుల లభించెనేనియుఁ బ్రమాదములేక సరోజనేత్రం బీ
చర కఠినోన్న శోరసిజ భారవిశేష విసమ్రుగాత్రినిన్
గరయుగ పాశబంధమున గాఢముగా బిగియించి మత్త బం
ధరము సరోజముంబలెను వక్త్రము గ్రోలెద నేయథేచ్ఛగన్

కుటిలములున్ విసీలములు గోమలముల్ నునుసోగముంగురుల్
 స్ఫుటితములున్ విశాలములు ముగ్ధములున్ దెలికన్నుదామగల్
 పటుతరముల్ విసీనములు బాపురె ! యుబ్బినగబ్బిగుబ్బలున్
 దిటముగఁ బ్రౌఢిచూపఁ దగు నెచ్చెలి నెంతు గురూక్త విన్యగఁ.

మందపుమొగ్గలం దెగడుకోమలదంతపుఁగాంతు లొప్పఁబ్ర
 క్కందగి వక్రచంచలదృగంచలరోచులు చెన్నుమీఱ నే
 మందుబలే ! లతాంగిమొగ మందము; సాధుకృతోపకార మా
 నందముతోఁ గృతజ్ఞఁడట నామది భావనచేతు నెప్పుడున్.

అంగజాకాక్కుకాగ్రమున నందముగా విలసిల్లి నట్టియా
 భృంగవిరాజి నీలరుచి నెంతయుఁ గుంతలముల్ పిశంగమై
 రంగుగ నుండఁగా శ్రవణబగ్నసిశోజ్జ్వలదంతపత్రముల్
 కంగవ సార్థకంపఱుపఁ గ్రాలుమొగంబు దలంతు మాటికిఁ.

గళమును వెనకవైపునకుఁ గాఁగఁడటాలునఁ ద్రిప్పి వహ్వారే !
 కులికెడి పెన్పిఱుందపయిఁ గోమలపాణినరోజ ముంచి య
 గ్గలమగుకేతసాశమురకంబుగ దాపలిప్రక్క వేలఁగఁ
 జిలుకలకొల్కి క్రీగనులఁ జిమ్మినయప్పటిసోరు గాంచెదఁ.

సరళము మంజులం బయిచచక్కనియెత్తగునాసికంబుచే
 విరిసిన పంకజంబుల వెల్లడికన్గచే, స్ఫుటంబు నుం
 దరమును మాంసలఱును సితంబగు చెక్కులన్నిధికాంతిచే
 వఱలుశరత్సంధాంశు నిభవక్త్రము కన్నులఁ గట్టనిప్పుడున్.

కూటమిలోన నొక్కపుడు కొండొకదోగము చేసి వేడుచుకొ
మాటికిఁ గాళ్ళపై బడిన మానక గెంటుచు నాడుచేతిలోఁ
బైట చెఱంగు లాగికొని వద్దర వద్దనుమా యుచుఁగల్
మాటలు గిన్నబల్కుచుఁ గలస్వని నేడ్చినముగ్ధ నెఁచెదన్.

పిఱుందులవ్రేగునక జనులవ్రేగున మధ్యగ నున్న లేత కొ
నఱునొకొయక భయంబుననొనాదగుమంద్రవిలాసయానముకొ
సరనులకైన గాని గనజాలని బొక్కిలిలోతు; నూన్మినుం
దరబినకోమలంబు లగుతత్కరముల్ మదిఁ బాటువిప్పడుకొ.

అలరి యనంగసంగరవిహారవిరామమునకొ మనోజ్ఞదృ
ష్టు లధిక పారవశ్యమునఁ జొక్కుచు సోలఁగ, సౌరతశ్రమకొ
గలిగినయాత్ము లచ్చతమఘర్మకణంబులఁజిమ్మివేచు న్ని
గ్ధలలితకాంతు లీనువనితామణిముద్దు మొగంబు నెన్నెదన్.

ఉ. ఇంచినవేడ్క నొక్కయపు డెగ్గొనరించిననన్నుఁగాంచి కో
పించియు వంతఁ బై కుబికి వెల్వడునశ్రులఁగంతమందు స్తం
భించియు నీళ్ళుగ్రుక్కొను చేమినచింపఁగ లేక యూర్పులన్
మిం చెడిమోవి చెన్దఱుగ నేడ్చెడిప్రేమమయిన్ భజించెదన్.

తటుకున నొక్కమార్ పృథునితంబడుకూలము లాగివైచియ
ప్పటిబలుసంపుచూతుఁగద బాపురె ! యొక్కక రాంబుజంబుచే
జుకున గుహ్యభాగము కనంబడకుండఁగఁ గప్పి మేల్మఱొ
క్కటిదగుకేలఁ బొక్కిలిని గప్పెఁగదా యది వ్రాసి గాంచెదన్.

హాంతరికతై నేత్రములనోరగవై చి హూయల్ గనంగ నే
కాంతమునందు దర్పణము గైకొని చూచుచునన్లునెన్నగా
వితగ నిల్చునాదుప్రతిబింబము గాంచి వణుంకు సంభ్రమం
జెంతయు సిగ్గుగల్గెబ్రణయేచ్ఛను మించెను దాని నెంచెదన్.

సురభిశఘ్నల్లగండయుగళోభితవక్త్రనరోజ మానగన్
బిరబిర వచ్చిపైబడెడిబిత్తరితుమ్మెడఁ గాంచి నేత్రముల్
జెలచుచు మూయుచున్ బెదరి తేకువఁ గేళిసరోరుహంబుచే
హరిఁబారిదోలుచున్ గుదుటబొందుమృగేక్షణజూచిచూచెదన్.

వంచనచేసి ప్రేమ యెటువంటిదొ గన్గొన దాగియుండఁ ది
ర్యంచితలోచనాబ్జయయి ప్రస్ఫుటహైమసరోజమున్ బినా
శించుమొగంబు ద్రిప్పి యటుల్లిట్టులు లోఁబయిముందు వెచ్చల్
బొంచియుఁ బొంచినన్నుఁ గనఁబోవుచుదిగ్గప్రియన్ భజించెదన్.

సరసిహూయల్ గనం దలుపుచాటున దాగ, క్షణంబుగూడ ఎ
ద్దిరహముపైఁప లేకనలుదిక్కులుగాంచుచుఁగుంది యాస్యమున్
గరముపయిన్ ఘటించిమదిఁగాంక్షలు పైకొన నాదునామమున్
వరమృదుగీతులన్ గలిపి పాడెడిప్రేయసి నెంచకుండునే.

ఎవరయినన్ గనుంగొనెద రేమొకొ నా శ్రవణాంతభాగయో
గ్యవిలసితంబులై యొదిగి కొటిలవృత్తిఁ జరించుచున్ సుమా
స్త్రవిహతి నుండి ప్రోచుచు విలాసచలచ్ఛకితంబులౌ కటా
క్షవిలసనద్యోతల్ మెదలు చాడుచు నున్నవి లోన నేటికిన్.

గమగమతావి పర్వగ సుగంధము, కాంతములైన చెక్కుట
 ద్దములకలంది పైమృగమడంబున మిక్కిలి మోహనంబుగా
 గ, మకరికాది పత్రలతికల్ రచియింపజెలంగు నట్టి భీ
 తమృగ విలోచనాస్యము మదంతర దర్పణమందుఁ గాంచెదన్.

చ. బలిమి నురోజకేశములఁ బట్టినపట్టున దంతపంక్తిచేఁ
 జలదధరోష్ఠపల్లవము చట్టన మెల్లన నొక్కఁగాఁ దమిన్
 బులకితయై ముదంబునఁ గనుంగవ మోడిచి పారవశ్యమున్
 గలిగి చెలంగు సీత్యరణ గర్భముఖాబ్జము విస్మరింతునే.

కిసలయమందు మల్లియలు కెంపున ముత్యము లుండుచాడ్పునన్
 ముసిముసినవ్వు నెన్నెలలు మోవిపయిన్ దళుకొత్త మేల్సుధా
 రసమధురంబులై వృమతరంబయి మారువిహారకేళికా
 రసహృదయంగమంబయి పరంగెడి జిబ్బలిపల్కు లెంచెదన్.

కాంచనపత్రముల్ చెవులఁగ్రాల, సరంబులు నిల్వదేశమున్
 గాంచక యాక్రమించిన స్తనంబులపైఁ బడిత్రొక్కఁ దోడురా
 నెంచు నితంబము న్నదిమె నేమన మేఖలయొప్పు ఘల్లుఘ
 ల్లంచును నందియల్ గదల నాడుమదస్విసయాన నెన్నెదన్.

లలిత మృణాలకొమలకరవ్రతతుల్ పెనవైచి కొఁగిటన్
 గళమును నిల్పి యుబ్బెడి స్తనంబుల నాయురమందుఁగప్పి య
 గ్గలమగు పారవశ్యమునఁ గ్రన్నన మీలితలోలలోచనాం
 చలయయి యోష్ఠపల్లవరసంబులఁ గ్రోలులతాంగి నెన్నెదన్.

ఉ. ఔర ! స్ఫురించుచున్నవవె హరివిన ర్నితకంధరంబు ల
 జ్ఞారె ! వికర్మశోన్నత కుచత్రుటితోజ్వలహరి పంక్తు ల
 య్యారె ! మృణాలకోమల భుజాగ్రసుసంగత కుంతలంబు లా
 హా ! రమణీయ వక్రనయనాంచల వీక్షణముల్ మనంబునకొ.

బలిమినొడల్ విదిర్చికొను పట్టుల 'హూ'యని యావలించుచున్
 లలితమృణాల కోమలకరాంగుళముల్ పెనవైచి దోర్లతా
 వలయము పైకీజిమ్మి ఎహవా ! పరివేషసుధాంశు బింబమున్
 నిలువునఁ ద్రోసిరా జనెడు నెమ్మొగ మెట్టులఁ జూడకుండెనన్.

మడియడ నౌట నెంతబ్రతిమాలినఁగాని దయార్ద్రాగాకయుం
 బెడ మొగమై పకుండి యబుమీఁదట తాళఁగలేక నిద్దురన్
 బడలినయట్లు నామొగము ప్రక్కకు మోమిడి దానిప్రేమయె
 క్కడబలి ! వేకువకొ మెయిని గాల్చెము నై చెను దాని నెంచనే.

చిలునగ వాననంబు పయిఁజిందులు త్రొక్కఁగ జాతినట్టి ముం
 గురు లిరుచెక్కుటద్దములకున్ ద్యుతిగూర్పఁగఁ బైరతంబునన్
 గర మగుపింప స్వోరుచలనశ్రమజాంబులు, మేల్ వగర్చుచుకొ
 బారిఁబారి నేదొగు వైముగ ముద్దుగఁబల్కెడి శ్యామఁగొల్పెదక

ఎంతకు రాక నేనిలువ నెంతయు మన్మథపీడితాంగియై
 యంతట శయ్యఁజేరి యిటులట్టులు దొడ్లుచు నుండియప్పుడుకొ
 జెంతకు రామిద్వారమునఁ జేరి యెట్లెల్లొ ముడింగి నెచ్చెలిన్
 జింతఁగవుంగలించికొని సీక్ష్మతి నేడ్చిన కాంత నెంచెదక.

అడుగులు తొట్రెటెల మీగుల నాత్రమ వేశకు రాకవచ్చునక
గడువడి ద్వారమందె గని క్రన్నన శయ్యనుబండి నిద్రబో
యెడిగతి నుండబోయి స్పృశియింపఁగఁ గంచుకతాంగయప్తియై
కడుకొని పుల్లగండపులకాంకురయైనప్రియక భజించెదక.

పృథుజఘనంబు గన్గొనెడివేడుక పైకొన నేజటుక్కునక
విప్రతదుకూలచేల మొగవెంటకు లాగిన వీడుకుండ మేల్
విధముగ ముందుభాగమున లేచి చెఱంగుగ్రహించి సిగ్గుచే
నధరితనక్రమై యొదిగి యంజలి యొగ్గెడిజాణనెంచెదక.

నలిగియు వీడఁబాటెడిఘనం బగువేనలిజీటలాడఁ, జం
చలమయి వక్రమై తిరుగునన్ననికన్నరమోడ్పు లొప్పుఁ, గా
కు లఱన లేచి యొల్లొత్తిచికొంచుఁ గురుల్ సరిదిద్ది పంటినొ
క్కులు గలమోవిఁ గ్రొంజిపురుగోళ్ళనునొత్తుమిటారి నెంచెదన్.

లలి నొకనాఁడు సౌధశిఖరంబున హాయిగఁగూరుచుండి త
న్నిలయమునొద్ద నిట్టటులు దిగ్గననుక బ్రియకన్నయంతటక
గలకల నవ్వి నెచ్చెలులు గాఢముగాఁ బరిహాసమాడఁగక
వెల వెలఁబాటి మైహాయలు పెల్లుగఁజూపు సువక్ర నెంచెదక.

ఒకపరి నెగ్గొనర్చియుఁ బ్రియోక్తుల నేబ్రతిమాలుకొన్నఁ జూ
డక పలుకిన్కఁదాలించి తటాలున మోమటఱిప్పి యుంచఁదా
శకవడి కొఁగిలింప గగురందిన దయ్యను వద్దు వద్దటం
చకట ! సహింప నట్లుపలుకాడెడమాయలమారి నెంచెదన్.

తాలిమిహో స్మరింతు శయితన్. క్షణబుద్ధను, మీలితాక్షి, ని
ద్రాలస సంగభంగ కలితన్, విమలోజ్జ్వలపాండగండ్డ, జృం
భాలిమిహో జ్జ్వలద్వదనపంకజమారుతగంధోభసో
ద్వేలమద్రభమద్భిమరవిభ్రమోలవిశాలాగోచనన్.

సంగడికత్తె లొండొరులు చల్లగఁ జేరి మదాలసేక్షణన్
సంగతి తామెఱుంగ నలు చక్కనియాతఁ డెవఁడె యంచుఁబల్
భంగుల మేలమాడ “నెటువాని నెఱుంగ” మటంచు సబ్ర మొ
ప్పుగ వచించియున్ గగురుపాలున మించినకాంత నెంచెదన్.

ప్రభమపుసంగమంపురతిఫక్కిని లజ్జిత యైనజన్మనిన్
మధురముగా గభీరముగ మందముగాఁ గనుఁగొంచునుండఁగా
సభరము కంద నుస్సురసురంచుఁ గడున్ శ్రవణోత్పలాగ్రమున్
విధుత మొనర్చుచున్ దళుకు బెళ్ళులఁ జూపులతాంగి నెంచెదన్.

నిరతము నెంచెదన్ గమననిర్జితిమానసరాజవాంసినిన్
గురుతర కేశపాశపరికుంతితకేకకలాపనున్ మనో
హరవర లోచనద్యుతి సిరాకృతమత్తచకోరలోచనన్
సరసమృదూక్తి మాధురిమ నాశితకోకిల కంఠకూజితన్.

రతిసమయంబునం దలసి వ్రాలి యురంబున నామమోవి పెన్
గుతుకముతోడఁ బల్కొనల నొక్కుచు జల్లునఁ బుల్కరింప దో
ర్లతికలఁ బట్టి కొఁగిటను గ్రక్కునఁ గ్రచ్చియయారె! యర్థమీ
లితదృశయకాచు శయ్య నిదురించు ననంగవతాక నెంచెదన్.

తనకిరుప్రక్కలన్ జెలులు తారొగ్గనిరా మదనోత్సవంబులన్
గనుంగొనఁ గేళికావనికిఁ గాల్పడవచ్చుచునన్నుఁ జూచియున్
జనములుచూతురేమొయని చయ్యనఁజూపుమరల్చి వెండియున్
గనుంగొనలన్ గనుంగొనుచుగ్రమ్మఱునొప్పెడి బాల నెన్నెదన్.

బలిమి నొడల్ విదిర్చికొనుభంగిని బొట్టను నక్కళించి దో
ర్వలచుముపైకి నెత్తి చనుబంతుల నుబ్బగఁజేయుచున్ బలే!
నళులు నడంగ నారు కనుపట్టఁగఁ జేయుచు నాభిరంధ్రమున్
బొలుపుగ నాకుఁజూపుననఁబోడిని జాణను వ్రాసి గాంచెదన్.

ముద్దులమూట గట్టఁగలపొ ల్పగుమెల్లనిచిల్క పల్కులున్
నిద్దపుమేల్కనుంగొనల నీటగువంక రచూపుత్రిప్పలున్,
అద్దిర ! యాయెయారినడలందములున్, జిఱునవ్వువెన్నెల్
ముద్దువిలాసచేష్టులు ప్రమోదమునన్ మదిఁగాంతు నిప్పుడున్.

సురతములోన నన్నుఁగని చొక్కపుఁగన్గవ మూతవడ్డ, ముం
గురులుమొగంబుమీఁదఁబడిక్రొత్తహాయిల్ గనిపింపఁజేయఁగా
నజులుకురంగలోచనను స్పల్పకటిన్ సురతైకపాత్రినిన్
సరసిని రాజహంసగమనన్ భజియింతు సదామనంబునన్.

మెల్లనమాసి నేత్రములు మేల్కనుబొమ్మలుపైకిఁ జిమ్ముచున్
దెల్లనిచెక్కిఱుల్ కరము నీటు చలింప గళంబు వంచియున్
ఘల్లున హస్తకంకణఝణంకృతు లొప్పఁగఁ గర్ణమందు వ్రే
లల్లనఁజొస్సి గోకికొను నన్నులమిన్నను లోన నెన్నెదన్.

స్వాంతమునన్ గుదుర్పడి విచారములేక వధానినొచు జ
స్వాంతరమందుఁ గూడ విరహంబు జనింపకయుండు నట్లుగన్
సంతగవల్లెవేసెనను సంతతమున్ హృదయేశ్వరిన్ సునీ
మంతిని నాన్యభుక్త నవశూకావసపూర్ణతనూ విభూషితన్.

ఔర ! యొయారపుంగనుల యందపు వంకరత్రిప్పు చొప్పు, ల
య్యారె ! రతంపువిభ్రమమునందలి పత్రలతావిభంగికన్
మీతెడి యాస్యపుం దళుకు; మేలుకరంబులఁ గప్పుగుబ్బ; లా
హా ! రమణీయదంతప్రణితా ధరమున్ మదిఁబాయ విష్ణుడున్.

చ. నలిగియు వీడఁబాటినఘనం బగువేసలినుండి క్రొవ్విరుల్
జలజలరాల, నున్నతకుచంబులపై సరముల్ నటింపఁగా
నలత నొడల్ చెమర్ప పదనాబ్జమువాడ రతంపుఁబోరిలో
బళి ! చిఱునవ్వునవ్వి తలవంచినకంబుగళన్ దలంచెదన్.

సారతకేళిలోన సీశిజాగరముండుటఁజేసి సోలుచున్
దారలు చంచలంబు లయితిద్దయు నక్రములై తగన్ద్రపా
భారమునన్ ముఖాంబుజము నంచుమనోహరఁ గాంత నెంతు శృం
గారవిహార హారికమలాకర రాజితరాజహంపినిన్.

చ. సకలలాసనాధశశిస్సభనక్త్ర, విశాలనేత్రఁ బు
ష్పకమృదుగాత్ర, రాజదలసాలచవిష్ణులగాత్రఁ దుంగపీ
నకుచసవర్ణపాత్రభరనమ్ర, విగోలితనీవిపత్రఁ గ
మ్రకటిఁ దలంచెదన్ సురతరంగపునర్తనసూత్రధారిణిన్.

ఉ. స్వాంతసరోజలీనమధుపాంగనతో మృగనేత్రతోడ మూ
ర్ఛాంతర నిశ్చలకలదృగంచలతో విడదీయకుండ జ
న్మాంతరమందు నైన గరుణార్ద్రతఁ గోపము వీడి బ్రహ్మ మా
కెంతయు సంతసంబుఁ గలిగించెడుఁగాకయటంచు నెంచెదన్.

చ. విరివిలుకాని యగ్గలపువేడిమిజ్వాలల కోర్వలేక క
న్నరమొగిడించి చిర్నపుల నప్పటిభావము దెల్పుచొర ! చె
చ్చెట నెద్రవాలి మైమటచు జీవముకన్న నభీష్ట యశామనో
హరి ! ననుకంప్య, ముగ్ధ నెద నమ్మకచెల్ల ! స్మరింపకందునే.

ప్రాంచదనంగ సంగరవిహార విరాజితరేఖై విజృం
భించియుఁ గేళులక మిగుల మించఁగ నేనిక వడ్డు న
ద్దంచు వచింప భీతమృగియట్టులఁ జంచలనేత్రయశాచు నే
త్రాంచలపూరితాశ్రుకణ యాప్రియ ధ్యాన మొనర్తు నెమ్మదిన్.

నదనసరోజ మానిమధుపానము చేయఁగ వచ్చి గండుతు
మ్మెదగమి ముద్దుపెట్టుకొని మించియొనర్చెడి ఝంకృతంబులక
బొదివిన కష్టధూత మృదుముగ్ధ కరద్వయకంకణకృణం
బది విని నప్పుడెల్ల హృదయంబు హతాత్తుగ ప్రేలిపోనదే.

హరుఁ డిపుడేవియున్ వదలఁడయ్యెను దుస్సహకాలకూటముక
ధరణిని బృష్టభాగమునఁ దాల్చి భరించును గూర్మరాజు; తా
గరము దహించినక జలధిగట్టిగఁ దాల్చును బాడగీబాగ్నినిక
మఱియొఁగీరిఁ జేయుదురె మాన్యులు చేయఁగ స్వీకరించినక.

సీ. నాలోని భూమిని నాప్రియ మృదుపాద
ముల నొత్తుభూమిలోఁ; గలుపవయ్య
నాలోఁ జలముల నాప్రియ జలకేళిఁ
దేలెడు సరసిలోఁ దేల్పవయ్య
నాలోని తేజస్సు నాప్రియ నగుమోముఁ
గాంచునద్దంబులోఁ గలుపవయ్య
నాలోనిచిటుగాలి నాప్రియ విసరుకొక
వీవనగాలిలో విడవ వయ్య

తే. నాదునభము నాప్రియచుట్టు నాటవయ్య
తత్తదంశలు పంచభూతములఁ గలుపు
మిదె విధాత ! నేయూచించు తుదినరంబు
తనువు పంచత్వ మొందినక వనట గనను.

క. అని కవి యిటు విలపింపఁగ
వినతాననులై కనుఁగొని వేగ జనంబుల్
వినిపించిరి విస్తరముగ
మునుపట వినినట్టిదాని ముదమునఁ బ్రతికిన్.

తే. అట్టికవికుల భూషణు ననునయించి
సంతసంబును జూపుము చనుము తెమ్ము
అనెడివారి మాటలువిని యవనిధవుఁడు
కవివతంసుని రప్పించె గరుణఁ గరగి.

చ. అట్లు రావించి కవిచంద్రునిఁ బ్రసన్నునిగావించి యగ్నిసాక్షి
కముగాఁ దనతనయనొసఁగి మహావైభవముగాఁ బెండ్లిగా
వించె. అంత నొక్కనాటి నిశాముఖంబున ప్రేమతప్తఁడగు
మనోహరుం గాంచి ప్రమోదవీచికలఁ దేలియాడుచు రాజ
కుమారి యాతని కిట్లులనియె—

మాటు మడంగలే, దిశను మానవులున్ నిమరింపలేద యి
ప్పాటున దీపముల్ వెలుగుఁ; బ్రక్కసఖుల్ గుతుకంబుతోఁగనన్
జాటుగ నున్నవారు ప్రియ! చాలు! ముహూర్తముతాశరాదొక్కో
గాటముగా ధ్వజార్తుఁడగుఁగాక భుజించు నె రెండుచేతులన్.

తే. పిదప రాజును దనయయు బిల్వణుండు
లక్ష్మికిన్ వాస మైనపురంబునందుఁ
జాల సుఖముగ రాజ్యంబు నేలుచుండి
లక్ష్మిపతి దివ్యదృష్టిపాత్రతను గనిరి.

ఇది తృతీయ తరంగము

సమాప్తము

అ జ వి లా ప ము

కాళిదాసకృత రఘువంశము నుండి.

అ జ వి లా ప ము *

క. అది యొక నసంతయామిని

యుదయించె సుధాకరుండు జ్యోత్సలు పర్వెన్

విదళిత సుమ సౌరభముల

వెనజల్లుచు బిల్లగాలి విహరించె గడున్.

౧

తే. అట్టి యానందమయ సమయంబునందు

రమణిక్తే దండఁ బూని యారామభూమి

నజమహారాజు విహరించె స్వాంత మలర

శచినిగూడి నందనమున శక్రుపగిది.

౨

తే. సరిగ నప్పుడె దక్షిణజలధితీర

వాసి గోకర్ణపట్టణేశ్వరుని గొలువ

దక్షిణాయనలోక బాంధవునిపగిది

నారదుం డేగుచుండెను నాకవీధి.

౩

తే. అట్లు లేగుచునుండ రయాన గాలి

బహుశపరిమళజన్యలోభమునఁబోలె

నమ్మనీశు వీణాశిరోస్యస్త మైన

దివ్యసుమమాల హరియించి తివిరె భువికి.

౪

* ౧౯౩౦ లో ౨౧ వ యేట రచించిన రచన.

తే. పవనుఁ డవమానపటుపఁగ వంతఁ గుమిలి
నిడుదకాటుకరంగు కన్నీటిధార
విడుచు చున్నదివోలె నవ్వీణ యొప్పె
విరులకై వచ్చునళిపంక్తి దరిని వ్రేల.

౫

తే. మధుర మకరంద సౌరభ మధికమగుట
సుందర నసంత ఋతులతాశోభఁ దెగడు
నమరసుమమాల యజుని యర్థాంగియెడఁద
స్తనములంబడి యుచితమా స్థాన మొందె.

౬

తే. రుచిరరుచిరంబులై మీఱుకుచములందు
నొక్కక్షణ మున్నసుమమాల నుదరిపడుచుఁ
గాంచి యజురాణి భయమునఁ గనులు మూసె
రాహుహతచంద్ర చంద్రికరహిని నకట !

౭

తే. అంగములపట్టు నడలుదేహమున నబల
పుడమిఁ బడుచును బ్రియుఁగూడఁ బడఁగ నై చెఁ
గాటి జాటి పోయెడి తైలకణముతోడ
రూపు చెడి నాశమొందదే దీవకాంతి.

౮

కం. ఇసుపుర పార్శ్వమునం గల
పరిజనముల యార్తరవము భయమున్ గొలువన్
సరసీ విహారి విహగము
లఱచి సమవిచారము లటు లాక్రోశించెన్.

౯

తే. విమలవాయువు ప్రసరింప వినరి వినరి
 శీతలజలోపచారముల్ చేయఁ జేయ
 నజుఁడు తెలివొందె బ్రయమాత్ర మట్లే యుండె
 జతనము ఫలించు జీవశేషంబె యున్న. ౧౦

తే. తీనె లన్నియుఁ దెగిపోయి దీప్తిసెడిన
 వీణవలెఁ బడి చైతన్య హీనయైన
 ప్రియను బ్రేమమయుఁ డజుండు లేవఁదీసి
 యుచిత మగుతనతొడపైని నునిచికొనియె. ౧౧

ఉ. ఉదయకాలాన సుందరద్యుతులు దఱిగి
 మలినమృగలేఖఁ దాల్చు శీతాంశుపగిదిఁ
 జెలఁగె నాదీనజనపతి చేష్ట దక్కి
 జీవకళఁ బాసి తొడ నున్న చెలియశోడ. ౧౨

తే. ప్రకృతిసిద్ధహా ధైర్యముఁ బాసి యజుఁడు
 కరుణవిలపించె గద్గదకంఠుఁ డగుచు
 నినుమె తపియింపఁబడి మెత్తఁదనము నొందఁ
 బ్రాణి తపియింపఁబడి మెత్త నగుట యరుదె. ౧౩

తే. అలరుదామముగూడ దేహమున సోకి
 ప్రాణములఁ దీసివేయ సమర్థ మేని
 యలుకఁ బూని యకట ! చంపఁదలఁచి నపుడు
 ఏది కాదు విధాతకు సాధనంబు. ౧౪

తే. మృదు పదార్థముచేతనే మృదుపదార్థ
 మెప్పుడు హింసించు నొచిత్య మెఱిగి యముఁడు
 నునుపుఁ దెలిమించుసోనలఁ దనువు చొఱఁగు
 తమ్మిఠీన యిందుఁ దొలి నిదర్శనంబు. ౧౫

తే. ఈయలరుదండ ప్రాణాలుదీయు నట్టి
 జేని యెద నుంచినను జంప దేల నన్ను;
 అహహ ! విషమేసి నొకపరి నమృత మగును
 విధివశంబున నమృతమున్ విషమె యగును. ౧౬

తే. లేక నాదురదృష్టంపు రేకనలన
 విరులదండఁ బిడుగుగఁ గల్పించె బ్రహ్మ
 యీపిడుగు పాదపమును మాయంప దయ్యెఁ
 గాని దానిఁ బ్రాణిని తీవఁ గాల్చె నకట ! ౧౭

తే. ఎంత దోసము చేసిన సుంతయేని
 కోపగింపపు నాపయిఁ గోమలాంగి !
 యకట ! నిరపరాధుఁడ మాటలాడఁ దగని
 జనుఁడ నైపోయితి నె యొక్కక్షణములోన. ౧౮

తే. శకుఁడ ననియును గపటవత్సలుఁడ ననియుఁ
 దధ్యముగ శుచిస్మిత ! నీవు దలఁచియుంటి
 వల్ల గాదేని దివికి నన్నడుగ కుండ
 నింక రాకుండఁ బోదువే యిచటినుండి. ౧౯

తే. అదిఁ బ్రయవెంటఁ జనినది యట్లే చనక
 పిదపఁ దానొంటి రానేల ప్రియను వీడి
 నాదు పాడుజీవము స్వాపరాధమునకు
 సరకయాతన సహియింపవలసినదియె. ౨౦

తే. రతిపరిశ్రమ జన్య ఘర్మాంబుకణము
 లిప్పటికి నీదుమోమున నింకిపోవు
 ఇంతలో రూపు చెడి యస్తమించి తీవు
 ఛీ! శరీరము లెంత యస్థిరములొక్కొ. ౨౧

తే. హృదయమందును నప్రియ మింతదనుక
 నెంచియుండను ననువీడి తేల చెలియ !
 పదమునకు మాత్ర మవనికిఁ బతిని గాని
 సత్య మగుప్రేమ నీయందె నిత్య మలరు. ౨౨

తే. ఉంగరములు తిరిగి తేల్లద్యుతిని దెగడు
 విరులు దుఱిమిన నీదుముంగురులు గదిపి
 జీవితేశ్వరి! పచనుఁడు “నీవు తిరిగి
 యగుగుదెంతువో” యని మది కాసగొలిపె. ౨౩

తే. కానఁ బ్రేయసి ! మెలఁకున గాంచి వేగ
 నా విషాదము మాన్పఁగ నీనతిగుదు
 మండునోషధి దీప్తిచే మంచుఁగొండ
 తనదుగుహఁ జొచ్చుచీకటి దఱుముఁ గాదె. ౨౪

తే. ఈమెదలుచున్న ముంగురులో ప్రేమకథలు
దెలుపకయె పడియున్న యీకలికిమోము
నన్ను ప్రీల్చు సంతరళిగానములు లేక
పాడుపడి రాత్రిమొగిడినపద్మ మట్లు

తే. చందురుని యామినీకాంత; చక్రవాకి
తనప్రియుని మఱలఁ గలసికొనుచు నుండుఁ
గాన వారలు తమవియోగము సహింతు
ముదిత! యెట్లోర్పు నీవదేహోప బోవ.

తే. క్రొంజివుళ్ల పానుపునందుఁ గూడ నీమ
 నుందర మృదుదేహము నుంచఁ గందిపోవు
 నిట్టియెడఁ గరభోరూ ! వచింపు; కటిక
 కాటిఁబడి యెట్టులోర్పు నీకాయలతిక.

--౨౭

తే. ఘల్లు మనుచచ్చు నీవీవిగతుల తోడ
 నణగఁగ దొలిరహస్యసఖి యిహైమరశన
 నీవు స్పృహతప్పి పడియుండ నీదువెంట
 నా ర్థి మరణించినటుతోచు నరయు మిదిగొ. ౨౮

తే. కలనినాదము లాడు కోయిలలయందు
మదవిమంధరగతు లంచముదితలందుఁ
జంచలావలోకము లేణసతులయందు
హూయలు గాలి కల్లాడు తీవ్వియలయందు.

తే. నాకదర్శనోత్సుక వయ్య నన్నుఁ గాంచి
నిజము నీవిట్లు గుణములు నిలుపఁబోలుఁ
గాని నీవియోగమువల్లఁ గఠిననరక
మనుభవించు చిత్తము నవ్వియాప లేవు. 30

తే. అదిగో సహకార మిదిగో ! బ్రయంగులతిక
వీని దాంపత్య మీవు కల్పించినావు
కాని వానికిఁ బెండ్లి సత్కారమేని
యాచరింపక చనుట భాన్యంబే సకియ. 31

తే. ఇదె యశోకము నీవు దోహదము చేయ
వఱలె; నేఁడొ రేపో యింక విరులు పూచుఁ
గురులఁ దుఱుమంగఁ దగిన యీవిరులు చెలియ !
యెట్లు తర్పణముగ నీకు నీయఁగలను. 32

తే. నూపురాల్ ఘల్లుమన నీవనుగ్రహించు
నన్యదుర్లభ మృదుపాద హతిఁ జిగిర్చి
నీయశోకము పూవుకన్నీటిసరులఁ
గురిసి శోకించు నిదె చూడు కుసుమగాత్రి ! 33

తే. అకట ! నీదు నిశ్వాసంబు ననుకరించు
పొగడ పూవులు నాశోడ సగము గ్రుచ్చి
సోయగంపుమేఖల పూర్తి సేయకుండ
నిట్లు కిన్నరకంతి ! నిద్రింప దగునె. 34

తే. వారు సమదుఃఖసుఖ లైనప్రాణసఖులు
వీడు విదియచందురుఁ బోలుపిన్న పాప
నేను భవదేకప్రేమరసానుజీవి
సయిన సజినిష్ఠురంబు మాత్యాగ మబల ! ౩౧

తే. ధైర్యము నశించె; భోగాశ తరలి పోయె
నుడిగె గానంబు; ఋతువుల్ నిరుత్సవములు
అఖిలభూషణసాఫల్య మస్తమించె
నకట ! శయనీయ మింక శూన్య మయ్యెఁ దరుణి ! ౩౨

తే. ధర్మపత్నివి మంత్రివి సర్వసఖివి
లలితకళలందుఁ బ్రియశిష్యురాల వీవు
నిర్దయం బగుమృత్యువు నిను హరించి
యింకఁ బ్రియ ! నాది యేమి హరింపలేదు. ౩౩

తే. మోము మోమునఁ గదియించి ప్రేమ నిపుడు
మధుర రసయుక్త గంఢాప మధువు లాని
యకట ! మదిరాక్షి ! యెట్లు నాకంటిసీటఁ
గలఁగిన తిలోదకము త్రాగఁగలవు దివిని. ౩౪

తే. ఇంతయైశ్వర్య మున్నను నీవు లేమి
నజని కీక నింతవఱకె సౌఖ్యంబునుమ్మి
యితరవిషయాలవలన హరింపఁబడని
యజని కెల్ల భోగములు త్వదాశ్రితములు. ౩౫

తే. ఇట్లు దీనాతిదీనుడై నృపతి దయిత
నెంచి ముక్తకంఠత విలపించు చుండఁ
దరువులునుగూడ నిలువెల్లఁ గరఁగి పోయి
వ్రాల్చె బువుఁగన్నుల మరందబాష్పములను. ౪౦

పే. త్తూవిభుఁడు జ్ఞానియయ్య శోకమునఁ దవలి
తనదుప్రియశోడ మరణించె న నెడి వాడు
పడఁగలే కన్నిఁబ్రయవెంటఁ బడఁడు గాని
ప్రాణములమీఁదఁ గలయాశవలనఁ గాదు. ౪౧

పే. స్వప్రియా శాపవృత్తాంత శ్రవణమునను
స్వగురు శిష్యునియాశ్వాసవచనములను
స్వాత్మజుఁడు రాజ్యరక్ష కక్షముఁడు నగుట
నెటులొ విరహంబు సహించె నెనిమిదేండ్లు. ౪౨

పే. తనదు హృదయేశ్వరీ చిత్రదర్శనములఁ
దరుణి సాదృశ్య వస్తుసందర్శనముల
క్షణిక మగుస్వప్న దర్శనోత్సవములనఁ
గడచె నేండ్లన్ని కష్టాతికష్టముగను. ౪౩

పే. మించి జువిమొల్క కోట భేదించుపగిది
నజనిహృదయము శోకశల్కము పగిల్చె
సద్ది వైద్యసాధ్యముగాక ప్రాణహారి
యయ్యఁ బ్రయఁ జేరఁ గడులాభ మతని కయ్యె. ౪౪

తే. కవచధారణార్హు విసీతుఁ గన్నకొడుకుఁ

బ్రజల నయరీతిఁ బాలింపఁ బనువు చేసి

యాధిక్యశదేహదుస్థితి యస్తమింప

నృపతి ప్రాయోపవేశంబు నెఱపఁ దలఁచె.

౪౯

శా. శ్రీ) గంగాసరయూ సమాగమ మహాక్షేత్రంబునందున్ దను

త్యాగం బాచరియించి దేవగణనాఖ్యాతిన్ వడిన్ బొంది త

త్ప్రగాకృత్యధికోజ్జ్వలాంగి యగుస్వప్రాణేశ్వరిన్ గూడి స్వే

చ్ఛాగోష్ఠిన్ విహరించె నందనవనీసౌధాగ్రభాగంబులన్.

ఇది

అజి విలాపము.

శుకరంభా సంవాదము

శుక రంభా సంవాదము*

రంభా :

బాటన్ బాటన్ గొత్త వామావిపూతల్
పూతన్ పూతన్ గోయిలల్ ముద్దుపాటల్
పాటన్ పాటన్ మానినీమాన బాధల్
బాధన్ బాధన్ మారువాహ్యళు లొప్పన్.

౧

శుకుడు :

బాటన్ బాటన్ లభ్యపకా సాధుమైత్రుల్
మైత్రిక్ మైత్రిక్ మ్రోగెడున్ గృష్ణకీర్తుల్
కీర్తిక్ కీర్తిక్ గృష్ణు సమ్మోహమాత్తుల్
మూర్తిక్ మూర్తిక్ మించు నానందభాసల్
యూత్రిన్ యూత్రిక్ శుద్ధ పశాబ్రహ్మపంక్తుల్
పంక్తిక్ బంక్తిక్ గూఢ పశాత త్వచింతల్
చింతక్ జింతన్ రాజిలుక్ దత్తిబోధల్
బోధక్ బోధక్ వెల్లు భగ్గావభాసల్

౨

౩

రంభా :

కొంపన్ కొంపన్ దిగు బంగామతీవల్
తీవక్ దీవక్ బూర్జిమాచంద్రరేఖల్
రేఖన్ రేఖన్ దశ్శకున్ మీలజంటల్
జంటన్ జంటన్ మూపుమూగు లొల్కున్.

౪

* గాత్ర లోని చను.

శు కు డు :

తావున్ తావున్ సొంపగున్ రత్న వేదుల్
వేదిన్ వేదిన్ సిద్ధ గంధర్వగోష్ఠుల్
గోష్ఠిన్ గోష్ఠిన్ గిన్నర ద్వంద్వగీతుల్
శిఖిన్ శిఖిన్ బొల్చు శ్రీరామభక్తుల్

౫

రంభ

గరువపుఁ బ్రాయమందు నవకంఠున నిగ్గులు దేటు మేనఁబల్
సరణులఁ జెన్ను మీఱఁగ నలందినగండము తావు లీన న
బృరముగ నుబ్బుచన్నగవఁ బొల్చెడు నమ్మదిరాక్షిఁ బ్రేమ న
ర్చరమునఁ గాఁగిలింపనియభాగ్యుని జీవితమే వృథా సుమా !

శు కు డు :

మునులునుగూడ నిట్టివని పోల్చఁగ శక్యముగాని రూపమున్
గొని నకల ప్రపంచములు కుక్షిభరించి చిదాత్మఁడో నిరం
జను భగవంతు నన్యయుని జ్ఞానమయున్ క్షణమేసిగూడ భా
వనఁ బరిశోధనేయని యభాగ్యునిజీవితమే వృథా సుమా ! ౭

రంభ :

మృదులమృణాలపాండురశరీరము లోకము మోహపెట్ట శా
రని పరిపూర్ణచంద్రుచిరంబగు మోమున దొండపండుఁబోల్
పెడివి మదిన్ గలంప రతిలిప్పుఁ గలంగునొయారి నక్కనన్
బడపడి కేలనూపని యభాగ్యునిజీవితమే వృథా సుమా ! ౮

శు కుఁ డు :

పాణులు నాల్గుగూడ నలువైపులఁ బెంపునుసొంపు నింపఁగాఁ
బూనికఁ జక్రమున్ గదయుఁబూనుచుఁ బచ్చనిపట్టుఁ బుట్టిమున్
మేన ధరించి కౌస్తుభమణిన్ దగుమాలిక దాల్చు శ్రీహరిక
ధ్యాన మొనర్పకుండిన యధన్యుని జీవితమే వృథాసుమా ! ౯

రంభ :

దినముదినమునకొ ననలుదేతెడు యశావననూత్నలక్ష్మికి
మునుకొని చక్కదిద్దిన మనోహరవేషము వన్నెగూర్చి శో
భనఘనసార చందనలవంగ సుగంధి నొయారి గాహును
ధ్యను బిగియార గ్రుచ్చనియధన్యుని జీవితమే వృథా సుమా !

శు కుఁ డు :

పాయక నాల్గుబాహువుల బాహువులుల్ దుచులీన రత్నశో
భాయిత కుండలద్యోతుల వక్త్రము చెన్ను చహంప నొప్పు నా
రాయఁబుఁ బంకజాక్షు మనసార నమాధిచి గూఁతుచుండి ని
ధ్యాయిత పృత్తిఁ గొల్పనియధన్యుని జీవితమే వృథా సుమా !

రంభ :

బెడఁగుపసిండిడల్ హోయలు, విచ్చిన సంపెంగ పూవుఁ గులా
రెయిడలఁదొణంక నెన్నడుము, నూయెలఁబూఁగెడిముతైపున్ సరుల్
కడఁగియొయారముల్ నెఱపఁగాముక్తియై ప్రియమాడుప్రడఁబైఁ
బడి రతికేళిఁ దేల్పుని యభాగ్యునిజీవితమే వృథా సుమా ! ౧౨

శు కు డు :

తే. మురువు పడడ శ్రీవత్స మన్ పుట్టుమచ్చ
యమర గరుడధ్వజు డయి శార్ఙ్గము ధరించి
యెనఁగు పరమాత్ము నరజన్మ మెత్తికూడ
స్మరణ సేయఁ డెవ్వఁడు వానిజన్మ మేల. ౧౩

రంభ :

తే. అందెలు ఘలుఘల్లు రసఁ బిఱుందు లదగ
మురువు ముత్తైంపు ముంగర ముద్దు లొలుక
భువన మోహన మగు నీలభుజగవేణి
సరస మనుభవింపనివాని జన్మమేల. ౧౪

శు కు డు :

తే. జ్ఞానమయు ననంతగుఁగు జగత్స్వరూపు
సకల విశ్వంభరుఁ బరమేశ్వరుని మదిని
గొలువకయును యోగమున భక్తిఁ దలఁపకయును
జగతిఁ జరియించు మనుజుని జన్మమేల. ౧౫

రంభ :

పూలసువాసనల్ మిగుల ముమ్మరమై వెలయన్ నముద్గిత
తైలపరీమళంబు లెవఁదన్నుచు నుండఁగఁ గప్పరంపుఁ దాం
బూలపుఁదాని భుగ్గరస ముక్కొను బిత్తరిగబ్బిగుబ్బలన్
వ్రాలి కరాల గ్రుమ్మని యభాగ్యుని జీవితమే వృథా సుమా !

కు కుఁ డు :

నిరతము “నాది దేవుఁ”డని నీరజగర్భుఁడు సర్వదేవతల్
గురుతరభక్తిఁ గొల్పి సకలోత్తమ మోక్షదంబు లిచ్చుచున్
బరమ ప్రశాంత మాస్యమునఁ బర్వ గుణత్రయి మించియొప్పు నీ
శ్వరు మది నిష్ఠఁగొల్పని యభాగ్యుని జీవితమే వృథా సుమా !

రంభ :

కన్తురి కుంకుమంబును సుగంధముచక్కఁగ మైనలందియున్
నిస్తులధూపవాసనలు నిండిన సన్నని పట్టు బుట్టముల్
ప్రస్తుత హాచుమేను మఱువన్ దిలకించెడు మత్తకంభి కుం
భస్తనియెడ్డ దొర్లని యభాగ్యుని జీవితమే వృథా సుమా !

కు కుఁ డు :

సుందరమూర్తి నాత్మమున శోభిలి తన్ను నెఱుంగు జోతి, నా
సందమయప్రపూర్తి బహునామములున్ బహురూపులొందియం
దందు సమస్తదేశములయందు నెలింగెడు దివ్యమూర్తి నా
త్మం దపమాచరింపని యధన్యుని జీవితమే వృథా సుమా !

రంభ :

ఉబ్బిన గబ్బినిబ్బరపుటుబ్బిన గుబ్బలు మేని నెల్లఁ ద
బ్బిబ్బులొనర్ప, నెన్నడుము వింతయొయారము చూప నొంటిమై
నబ్బిన ఖంజనాక్షిని హిమర్తువునకొ గవుఁగింట గ్రుచ్చి మే
లబ్బురమై రమింపని జడాత్ముని జీవితమే వృథా సుమా !

శు కుఁ దు :

కాంతిమయుండు చిన్మయుఁడు, జ్ఞానమయుండు తపోమయుండువే
దాంతమయుండు యోగమయుఁడాత్మమయుండు జగన్మయుండనా
ద్యంతమయుండు నైవళమాత్మ సమాధిని గూఁసుచుండి య
త్యంతము భక్తిగొల్పని జడాత్ముని జీవితమే వృథా సుమా !

రంభ :

గుణములప్రోవు మానవతి కోమలి శోభనలక్షణాశ్శ సో
సిని మృదువాక్యభాషిణి సుశీలఁ బ్రశాంత ముఖారవిందయశా
వశతను గౌఁగిటన్ బొదివి పైకొనుమోహముకోడఁ బొంక-లేక
మునుకొని ముద్దులన్ గొనని మూఁఘని జీవితమే వృథా సుమా !

శు కుఁ దు :

శే. తరుణి వలని సుఖంబు తాత్కాలికంబు

కామినీభోగసుఖము దుఃఖప్రదంబు

అని యెఱింగి శాశ్వతము సౌఖ్యంబొసంగు

సర్వవిభునిఁ గొల్పని వాని జన్మమేల.

—౨౩

రంభ :

శే. పిఱుఁదులను ముద్దుగొనువేణి, మరునిగూడ

మోహపెట్టు రూపము, గల్లు మోహనాంగిఁ

గౌఁగిటను బొదివి వసంతకాలమందు

సరగ ననుభవింపని వానిజన్మమేల.

—౨౪

శు కుఁ డు :

తే. మాయలకు నిధానము ఘోరసరక గృహము
సకలతపముల ప్రళయంబు, సుకృతహారము
మనుజులకు నెల్లఁ బతనకారణము నయిన
చాన సేవించు మూఱ్ఱుని జన్మమేల.

౨౧

రంభ :

తే. సకల శృంగార మదవిలాస స్వభావ,
శ్రావ్యకొలకంత సుస్వరనినాద
యగు నొయారిన నడిమి ప్రాయంబునంచు
సరసములఁ దేల్పుని యభాగ్యుజన్మమేల.

౨౨

శు కుఁ డు :

తే. ధర్మమార్గ కుమంత్రియు ధ్యానహంత్రి
జననిమోహయంత్రియును, వంచనలతంత్రి
యఖిలసత్కర్మ హంత్రియు నగుపడంతి
జడత సేవించుమూఱ్ఱుని జన్మమేల.

౨౩

రంభ :

క. చూచేడు పండ్ల వంటి ని
గారిపుఁ జన్నులుఁ గునులసుగంధము మెఱియక
గారిశరీర సుశీలను
మీఱి మెడఁ బొందునని జన్మమేటికి నింకన్.

౨౪

శు కుఁ డు :

క. చింతల దొసఁగుల నిండిన
సంతాపపుఁగొట్టు సర్వజనమోహినిఁగ

స్తాంతర సంస్కృతి బాధము
నింతిని గనుమూఢుజన్మ మేటికి నింకన్.

౨౩

రంభ :

క. అందెలు మణికంకణములు

క్రంచుగ ఘలుఘల్లుఘల్లు రని రొదసేయన్
కందర్పవిలాసిని యా

సందిని యధరసుధ గొనని నగులది బ్రతుకే.

30

శుకుడు :

క. పలుమాయలు గలవంచకి

మలమూత్రపు ముఱికికొంప మఱిపైపై
బుల మేడిపండు కూశను

లలనను సేవించుమూర్ఖప్రజలది బ్రతుకే.

31

రంభ :

క. పూర్ణేందు బింబవదనను

స్వర్ణోజ్వల దేహవర్ణ వ్యక్తస్థనినిన్

పూర్ణాంగ భోగవిలసిత

వర్ణిత శయనమునఁ గననిబ్రతు కింకేలా.

32

శుకుడు :

క. మదిరాచానోన్మాదిని

మధివత్సన్ సర్వలోక మాయాకరిసన్

అధికతరపాపదఁ గదిసి

పదపడి యాశ్వరుఁ గొలువనిబ్రతు కింకేలా.

33

రంభ :

క. తెనుగియు నతాంగి నుందరి

పరమానందమయి ధర్మపథనర్తినియన్

వరకామార్గప్రదయే

వ్వరియింట మెసలదొ వానిబ్రతు కేమిటికి.

౩౨

శుకుడు :

క. ఒడలొ ముటికిచి, స్వభానమొ

పడిపోయెను నడత లోభబహుళంబయ్యెన్

నుడలొ యసత్యము, లాసతి

పడిసి హరి మఱచినవాని బ్రతు కేమిటికి.

౩౩

రంభ :

తే. అతికృశోదరి మదమత్తహంసగమన

పరమ సౌందర్య సౌభాగ్య భాగ్యసీమ

మృదుల చంచల, కాంత యథేష్టముగను

రతులఁ దేల్పని మూర్ఖునిబ్రతు కదేల.

౩౪

శుకుడు :

తే. ప్రకట సంసార భావనభక్తి లేక

పదులచిత్తంబు హరియించి కరుణలేక

స్వార్థసరయకాచుఁ బరియించుననితఁ గనిసి

భక్తి నీశుఁ గొల్పని మూర్ఖునిబ్రతు కదే.

౩౫

రంభ :

తావి గ్రుమ్మరించు పూలు తల్పమున్ లతాంగియున్

శ్రీవసంత రమ్యవేళ నిండుపండు వెన్నెలల్

భావమూఁగఁగా రసానుభావ మొండె లేనిచో

నేవియుండి యేమిలాభ మేమియున్న నేటికిఁ.

౩౮

శు కు డు :

చోరానంబు మేనీయంద మానవీన భార్యయుఁ

ప్రేమిశాలవైభవంబు చిత్రవాక్యచాతురుల్

భావమే మహేశుపాద పద్మమందు లేనిచో

నేవి యుండి యేమిలాభ మేమి యున్న నేటికిఁ.

౩౯

రంభ :

చెన్నగుఁగ్రొన్ననల్ విరియు చెల్వపు నూత్నవసంత వేళలఁ

గ్రొన్నన తేనెయల్ చిలికి కూరిమి గూరుచుపూవుదోటలన్.

అన్నలమిన్నయున్నతకుచాంతర మేనకుఁ డాశ్రయింపఁచో

తన్నరు జీవితమ్ము పతితమ్ము హతమ్ము మృతమ్ము సుమ్మికన్.

శు కు డు :

మన్నిత మైనజ్ఞానమునఁ జొక్కించు మోక్షపదంబు నొందఁగాఁ

దిన్నని ధర్మమార్గముల తీరులెఱుంగుచు యోగమొందు దా

ర్హిన్నియు బాటి యీశ్వరుని ధ్యానసమాధి నెనండు చేరఁచో

తన్నరు జీవితమ్ము పతితమ్ము హతమ్ము మృతమ్ము సుమ్మికన్.

రంభ :

అన్నవమోమునుండి గుచ్చిలైలక జాతిలనంగ వాసనల్

గ్రన్ననఁ బర్వదమ్ములపురక్తిమ యోష్ణములక విరాజిలన్

దిన్ననిపూవుఁబోడి కమనీయముఖం బెనఁడాదరింపఁచో

తన్నరు జీవితమ్ము పతితమ్ము హతమ్ము మృతమ్ము సుమ్మికన్.

శు కు, డు :

కనఁబడి నీటిలోనిబుడగంబలె నెంటునె రమ్యమైన చూశా
ననము నశించు; నిప్పటికి నచ్చిన దుర్లభమర్త్య జన్మమున్
గసఁచును నాత్మసద్గతిని గోరియెచండు భజింపఁడిశుఁ డ
న్మనుజుని జీవితమ్ము పతితమ్ము హతమ్ము మృతమ్ము సుమ్మికన్.

రం థ :

నునునలిపంపుఁ బయ్యెదలనుండి తొణంకెడు నిగ్గులెంతయున్
మునుకొన, లోనిచందనపుఁ బూతలరీతుల తావులీను నా
స్తనములదిండులన్ దొరలి జన్మతరించ సుఖంపకుండు తే
న్మనుజుని జీవితమ్ము పతితమ్ము హతమ్ము మృతమ్ము సుమ్మికన్.

శు కు, డు :

తే. ఎందుఁ బుట్టిరో యందె రమించుచుండ్రు
ఏవి త్రావిరో యవియె మర్దించు చుండ్రు
ఎంత బోధించిన విరక్తి సుంత గనరు
జనులలోఁ బాతుకొనిన యజ్ఞాన పశార !

౪౫

రం థ :

తే. అమృతపూరంబు చిలుకు భాండములునోలె
నకల భోగభాగ్యముల కోశములునోలె
మనసు మఱపించురతికేళి వనులునోలె
ఎవరు దిద్దిరో పుపుఁబొండ్ల యవయవములు.

౪౬

శు కు, డు :

తే. వెలికిలఁ బడు నెఱ్ఱని కప్ప కడుపునోలె
కుఱ్ఱముక్కొణపు ముఱ్ఱిగుంటనోలె

పండి చీము నెత్తురు గాఱుపుండు సగదు
ఎవ్వ రాసక్తులగుదురో యేని పడక

౪౭

పంథ :

క. అందపుముద్దులు స్తనములు,
అందాలకొలంకు నాభి, యదకుపిఱుండుల్
అందంబులీనఁ బ్రమదల
బొంపి రతలఁ దేలకుండుమొరడుది బ్రతుకే.

౪౮

శు కుఁ దు :

క. ఎంతయు బహుదుర్గం
ధాంతరమై చీము క్షీములు నశుచి గలుగు న
త్యంత మలమూత్రపాత్ర ర
మింతురు మూఢమతులు; మిమింతురు జ్ఞానుల్

౪౯

పంథ :

కరముల్ తామరతూండ్లు; పద్మములు నక్త్రంబుల్,
కనుల్ మీనముల్, పిఱుండుల్ తీర్థపుటాళ్ళు, చక్కనకనల్
సేత్రింబు, లాకేశముల్ వరశైవాలము, మేనినిగ్గు జలముల్
గాఁగన్ సరస్సొండు చాతురి నిర్మించె విధాత
కామశరత్తుల్ ముద్దిహాయిన్ గనన్.

౫౦

శు కుఁ దు :

క. సేలయు నీకును దేజము
గాలియు నాకాశము మమకారమహత్తుల్
గ్రాలు తనూకోశమునన్
మూల విరాబ్బుఁడు దేవుఁ బూజింపవలెన్.

ఇది శుకచరిత్రాసంవాదము

శ్రీకృష్ణహృదయామృతము

వీలాశుకుని శ్రీకృష్ణ కర్ణామృతమునుండి

క. రామా ! నీ శుభచరిత్ర ర

సామృతిమును నీ గుణగణ సంక్షీప్తమున్

నీ మధుర పాదసేవయు

వేమఱుఁ బ్రతిజన్మమందు వెలయుత నామక.

శ్రీకృష్ణ హృదయామృతము

తే. ఆత్మవిదులు పూర్వులు మన స్సనెడుగుహను

జెలఁగు పరమపురుషు నుపాసిత్రుగాక

మే మల యశోద యెఱిలోన మెసలుచిన్ని

కృష్ణలీలామృతాద్ధిఁ గ్రీడింతు మెలమి.

౧

గీ. అమృతరసముల విడి మద్దదాబ్జరసము

లేల పూనీశ్వరులు భక్తిఁ గ్రోలుదురొకా

యని స్వపాదాబ్జరసపాన మాచరింపఁ

గోరు చిన్నికృష్ణుండు మా కొనఁగు సిరులు.

—౨

గీ. వేణునాదంబు తమ్ములై విందుసేయు

నునుపుదీయని చూడ్కి ననుగ్రహింపు

మీ వనుగ్రహించినఁ గృష్ణ ! యితరమేల

నీ వనుగ్రహింపకయున్న నితరమేల.

3

నుదుటకొ ముంగురులాడఁగొన్నెమిలికన్నుల్ జుట్టులోఁ గుచ్చియా

బెడఁగుంగన్నులఁ గొంటెచూపులొలయక బింబాభర్యంబులతో

మృదువౌ తీయని వింతచిర్నపులతో మెండైన ధైర్యంబుతో

ముదపూమోహనమూర్తిమాకనులముం దొప్పారన ర్తించుతేన్.

గీ. తీయఁదనమునకంటెను దీయ నగుచుఁ

గొంటెఁదనమున కంటెను గొంటె యగుచు

ఇట్టి దనరాని యాచిన్ని కృష్ణబాల్య

మీ మనసు నీడ్చుకొనిపోవు నేమిసేయ.

గీ

శే. ఘల్లు రనిమెల్లఁగాఁ జిలుగజ్జె లదర

తమ్మిపువ్వుబోలు లేతపాదములతోడ

గజ్జియలమోత కనువుగా గానమొలుకు

మురిశిలో నానుజీవితమూర్తి నచ్చె.

౬

తే. ఇతఁడె పూనులమనసు హరించు దొంగ

వాడె మదగోపికల మాయవలువదొంగ

ఇతఁడె దేవేంద్రమద మణిగించుదొంగ

వాడె నా మనసు హరించి పఱచుదొంగ.

౭

శ్లో. తీపితీయన మా చిన్ని దేవుమేను

తీపితీయన మాచిన్ని దేవుమోము

తేనెపల పూనుచిన్నవ్వు తీపితీపి

తీపి తీపి శ్రీకృష్ణుడే తీపి తీపి.

౮

తే. సకల నిర్వాణరససుధా రురులచేత

నితరరసముల నెల్ల ఖండించి కృష్ణ !

పైర్వముగఁ బాఠెడియమృతజలధు లగుచుఁ

జల్ల నగునీచిలువపులు జయము గనుత.

౯

తే. తరుణ సుందర మందార తరువుక్రింద

మురువుదొండపం డగుమోవి మురళి మోపి

గోవులును గోపికలు గోపకులును గొలున

మోహనముగఁ బాడెడి గోపమూర్తి గొలుతు. ౧౦

తే. మురళి! శ్రీకృష్ణ చిర్నవృ మోముఁదమ్మి

యూర్పుదీయన తెలిసిన నేర్పుగత్తె !

మ్రొక్కి ప్రార్థింతు నినుఁగెంపుమోవి మోపి

నపును నాస్థితి చెవినొంటి హరికిఁ జెప్పుమి. ౧౧

తే. మదిని గృష్ణుని కిడి శూన్యహృదయ యగుచు

రిత కుండలో దధిఁజిల్కరించురాధ.

రాధ మోముఁ గన్గొనుచు క్షీరంబు పిమక

నెద్దుఁ గట్టుశౌరియు జగం బేలుఁగాత. ౧౨

రా స క్రీ డా ప్త క ము

నారికిన్ నారికిన్ మధ్యయై శౌరియన్

శౌరికిన్ శౌరికిన్ మధ్యయై నారియున్

ఈరంగా మండలం బేర్పడన్ మధ్యయై

శౌరి మోయించెడున్ జక్కఁగా వేణువున్. ౧౩

నీలిమేన్ సూచుచున్ గేక లేయున్ నెమి;

ల్లోలి హంసల్ భయం బొంది కెందమ్మి పూ

మూర్తిన్ దాగొనుం భ్రాంతి భీతుల్ చనన్

ప్రీతి శ్రీకృష్ణుఁడున్ వేణువూఁడున్ దమిన్. ౧౪

వీణేశో నొక్కచో వింతమై నూగుచున్
 వీణేశో గజైలక్ నృత్యముల్ సేయుచున్
 వీణేశో నొక్కచో నింపుగాఁ బాడుచున్
 వేణు వూఁదెన్ దమిక్ గృష్ణుఁడు తాహియ్యె. ౧౫

క్రేపులై భూషితల్ క్రిగనుల్ చిమ్మగన్
 గోప గోపాంగనా గోగణారాధ్యుడై
 గోపికా దై నచూ గోపికాకాముకుం
 డాపయిక్ వేణువుక్ హాయిగా నూఁదెమక్. ౧౬

హళిపూమాలలక్ సర్తిలన్ దుమ్మెదల్
 బేలలై గోపికల్ లీలతోఁ గొంగిళుల్
 వ్రాలి యియక్, దమిన్ బాహులన్ సోలుచున్
 లీల గోపాలుఁడుక్ వేణు వూఁదెక్ బభీ. ౧౭

కుందనంపుండళు కొల్కుల్ స్త్రీల్ చుట్టగన్
 డెందముక్ నైజయంతీరుచుల్ సోకగన్
 నందబృందావనిక్ భామినీమధ్యుడై
 విందుగాఁ గృష్ణుఁడుక్ వేణుగానం బిడెన్. ౧౮

బాలికల్ తాళముల్ వైచుచుండక్ లయన్
 లీలమై గనొచ్చుచుల్ వింతగాఁ ద్రిప్పుచున్
 బాలికల్ పాడునాపాట లాలించుచుక్
 లీలగోపాలుఁడుక్ వేణు వూఁదెన్ బభీ! ౧౯

ప్రేమతో రాధబోల్ స్త్రీలవాకిండ్లలో
వామమై పాతి యూపారిజాతంబులన్
యామునీ యొక్కలం దానటచ్చాయలక్
శ్రీముకుందుం డొగిన్ వేణు నూదెక్ బళీ!

౨౦

తే. కొమరుగోధూళి మెయి నంటి గోపరూపు
పూర్తిగన, గోపబాలురు మూఁగి రాఁగ
సందెవేళ నావులఁ గట్ట సత్వరముగ
నింటియింటి కేగెడుచిన్నికృష్ణు నెఱు.

౨౧

తే. ఇంటిలో వెన్నదొంగ శ్రీకృష్ణుఁ గాంచి
తలుపు బంధించి యొకగోపి తల్లికడకు
నిట్టెపోయి యందును తోలఁ గట్టియున్న
కృష్ణుఁ జూచి నోటను మాటలేనిదయ్యె.

౨౨

తే. వెన్న పెరుగుపా లమ్ముగోపిక యొకరై
భక్తి మనసును హరిపదాబ్జముల నిలిపి
కేశవ! ముకుంద! మాధవ! కృష్ణ! యనుచు
వాడవాడ గంపను దాల్చి పలుకు చుండె.

౨౩

తే. కృష్ణుఁ డనునేన్గుగున్న బంధించుటకును
సంచుముల మనస్సొ యశోదజననితోలొ
శక్ గోపికాల్లీలగో గాక గాన
మింక నెవి కట్టుఁగంబంబు లేజగాన.

౨౪

తే. తమ్మిపువ్వుఁబోలుచేతిలోఁ దమ్మిపువ్వుఁ
 బోలుకాలు తమ్మిపువ్వుఁబోల్ మోమునందు
 నుంచి వటపత్రశయ్యఁ బరుండుహరిసి
 బాలగోపాలు మనసార భక్తి దలఁతు. —౨౧

అమ్మా; యెందుకుఁగృష్ణ; గిన్నెయిటు జెమ్మా; గిన్నెతోనేది; శ్రీ.
 గమ్మన్ ద్రావును; బాలులేవిపును; శ్రీరంబెప్పుడునున్; దినాం
 తమ్మే; యెడ్డినివచ్చు; జీకటి; ననక గన్మాపి రాత్రయ్యఁ బా
 లిమ్మించున్ గడుఁదల్లి పైటఁదిపునున్ శ్రీకృష్ణఁడోమున్ మిముక.

తే. సారమెది యీసమస్త సంసారమందు
 శౌరీచరణయుగళింకజూర్చనంబె
 ఉర్వి సంధికారమునందు జ్యోతియేది
 మాధవపదారవిందసంస్కరణ మొకటె. —౨౨

తే. ఎన్నోయనతారములు పరమేశ్వరునకు
 భువనకళ్యాణకరములై పొలుచుఁగాని
 గోవులకు గోపకులకును గోపికలకుఁ
 గృష్ణుడే గాక ముక్తినిం కెవఁ డొసంగె. —౨౩

తే. లీల సంసార జలకేళిఁ దేలుస్త్రీల
 మొడలి మాయచీరలఁ గృష్ణుఁ డొగి హరింప
 చేయొ జుట్టొ కన్మాతలో చీర లయ్యె
 దత్త మెఱుంగని యాగోప తరుణులకును. —౨౪

నీన యనుగ్రహింతున పనేమిటి కృష్ణ ! యిక౯ గుణావళుల్
నీన యనుగ్రహింపన పనేమిటికృష్ణ ! యిక౯ గుణావళుల్
భానమునం బ్రయుండె యనురక్తుడై యైన విరక్తుడైన నిం
దేవిధి న్యర్థపశానుగదె యింతుల కుంకుమ పత్ర భంగిమల్.

నొసట౯ గస్తురిబొట్టు, పేరురమునందున్ గొస్తుభాలంకృతుల్
ససయకాముక్కునఁ గొత్తముత్తియము, కేల౯ బిల్లనస్రోవి, చే
త సుచన్ద్రోజ్జ్వలకంకణంబు, లొడలంతన్ గంధముల్, కంఠసీ
మ సరాల్ సొంపిడ గోపికల్ గొలున నింపొకృష్ణుఁ డేపాతెడిన్.

భువనాలూగెను, వేదరాశిమొసెన్, మ్రోడుల్ చిగిల్చెన్,
శిలల్ ద్రవియించెన్. మృగమల్ మెయిన్ మఱచె,
మందల్ సొక్కె గోపాలి భ్రాంతిపడెన్, మ్రొక్కిరిసంయమల్,
సరిగమల్ దీపించె, నోంకారమున్ వివరింపంబడె
బాలకృష్ణ మురళీ నిక్వాణముల్ తొణ్కిల౯. 3-౨

తే. మనస ! మేల్కొని మేల్కొని మనలుమెపుడు

నేటికి గదా కృతార్థత నెగడె నీకు

అనుభవింపు మనుభవింపు మనసరతము

ఇదిగో పూర్ణబ్రహ్మానంద మెదుట నుండె. 33

పొందుచు౯ బొందుచు౯ బొందు౯ బ్రాయంబుచే౯

జిందుచు౯ జిందుచు౯ వేసుకొని౯ సుధల్

విందుగ౯ గ్రోలుచు౯ వింతక్రీజుపుల౯

జిందు నానందపూర్ణేంద్రియన్ మ్రొక్కెద౯. 3౪

తే. ఇక్కడనో యక్కడనో కృష్ణ ! యిపుడోయపుడో

నిన్ను విశ్వసించితేమేని నిశ్చయముగ

మోక్ష నామ్రాజ్యమైన మామ్రమాలవాల

నింకఁ జిన్న చిన్న సుఖాళి కేమిలెక్క.

31

తే. చేయి విదలించిపోయి తేఁ బోయినావు

గాని బలవంతముగను, నక్కజ మిదేమి

ఎటుల హృదినండి దాటిపోయెదవో చూపుఁ

గృష్ణ ! యిందు నీపేరుష మెదో గణింతు

32

తే. ప్రణయరసపూర్ణ గోపికావందితములు

సిద్ధయోగీంద్ర బృంగసంసేవితములు

అమలవందారు బృందార కాశీతములు

నైన నీ పదంబులకు బోహస్లు కృష్ణ !

32

